

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

СУДОМИР СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 631.15: 631.11

**ФОРМУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант доктор економічних наук, професор
Гудзинський Олексій Дмитрович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
професор кафедри менеджменту
ім. проф. Й. С. Завадського

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Чорна Людмила Олександрівна,
Приватний вищий навчальний заклад «Вінницький
інститут конструювання одягу і підприємництва»,
завідувач кафедри фінансів, оподаткування
і підприємництва

доктор економічних наук, професор
Школьний Олександр Олексійович,
Уманський національний університет садівництва,
завідувач кафедри менеджменту

доктор економічних наук, професор
Яценко Володимир Микитович,
Вищий навчальний заклад «Східноєвропейський
університет економіки і менеджменту»,
завідувач кафедри економіки підприємства,
обліку і аудиту

Захист відбудеться «12» грудня 2016 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Генерала Родимцева, 19, навчальний корпус № 1, кімната 97

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розісланий «8» листопада 2016 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Балановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку глобалізаційних та трансформаційних процесів успішна діяльність сільськогосподарських підприємств може забезпечуватися результативною системою управління, сформованою на нових методологічних засадах. Така система управління здатна забезпечувати динамічно-конкурентне та ефективне їх функціонування в стратегічній перспективі при виконанні зобов'язань перед суб'єктами за інтересами згідно з визначеною місією, завчасно реагувати на виклики зовнішнього середовища для підвищення конкурентних позицій товаровиробників на продовольчих ринках обраних стратегічних зон господарювання. Потреба у формуванні нових підходів до управління зумовлена: підвищенням вимог суб'єктами попиту в системі організаційних взаємодій; посиленням конкурентної боротьби на регіональних, державних і світових сегментах продовольчого ринку; підвищенням рівня ймовірності появи загроз, ризиків та розвитку кризових явищ; необхідністю розв'язання завдань соціального, екологічного, інтелектуального й економічного спрямування в їх органічно-гармонійній єдності; забезпечення безпеки на рівні підприємств, регіонів та держави; збалансованості в системі відносин – власнісних, владних, соціально-трудова, владно-власнісних.

Потребують поглибленого розвитку теоретичні положення розробки: моделей організації конкурентного, інноваційного, стратегічного, антикризового спрямування; цінностей та культури підприємств як системної цілісності. На нових методологічних засадах вимагають розв'язання проблеми управлінсько-організаційної взаємодії всіх складових ринкового конкурентного середовища.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що проблема є комплексною й потребує нового концептуального підходу до формування системи результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Розв'язанню вищевказаної проблеми присвячено наукові праці: іноземних вчених – Ф. Бастія, Г. Мінцберга, Д. Норта, Г. Парсонса, Дж. Слокума, Д. Сталкера, Ф. Тейлора, А. Файоля та ін.; вітчизняних – І. Бутирської, Н. Гайдамак, В. Галушко, З. Герасимчука, В. Губенка, О. Гудзинського, О. Гудзь, В. Гусакова, С. Дорогунцова, О. Єремчука, О. Єрмакова, Л. Зайцева, А. Заїнчковського, М. Згуровського, Б. Карпінського, Г. Кірейцева, М. Кропивка, М. Маліка, Л. Масловської, Н. Масленникової, Б. Мільнера, С. Нестеренко, І. Охріменка, Г. Осовської, В. Савчука, М. Сахацького, М. Талавирі, М. Туленкова, В. Чернеги, А. Чикуркової, Л. Чорної, В. Шевчука, О. Школьного, В. Яценка та інших дослідників.

Однак у наукових працях не одержали розвиток методологічні засади розв'язання проблем формування результативних систем управління діяльністю сільськогосподарських підприємств як цілісності в органічній єдності екологічних, інтелектуальних, соціальних, організаційних та економічних складових на синергетичних засадах. Таким чином, поставлена на розгляд проблема потребує свого розв'язання на нових методологічних засадах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до науково-дослідної тематики Національного

університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Розробка теорії і методології формування системи менеджменту в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України» (номер державної реєстрації 0107U004874), у межах якої здобувачем сформовано результативну систему управління діяльністю сільськогосподарських підприємств, обґрунтовано роль синергетичного підходу в розвитку аграрного сектору економіки, запропоновано методологічні підходи щодо підвищення результативності стратегічного управління при проведенні системних змін.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування та розроблення теоретико-методологічних засад і науково-практичних рекомендацій щодо формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств стратегічно-конкурентоспроможної орієнтації на засадах органічної єдності складових як базової основи забезпечення успішного їх функціонування в умовах динамічно змінюваного конкурентного середовища.

Комплексний підхід до реалізації поставленої мети обумовив необхідність вирішення таких задач:

- розкрити сутність основних економічних категорій для обґрунтування теоретичних засад управління розвитком підприємств як головних системоутворюючих критеріїв формування результативного управління їх діяльністю;

- узагальнити теоретичні положення розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті якісно змінюваних процесів у системі відносин для обґрунтування композиційної раціональності їх взаємодії;

- сформулювати методологію результативного управління гармонійним розвитком підприємств в системі: сутнісних характеристик наукових понять, теорій та вимог законів розвитку підприємств як соціально-економічних структур, їх цільових установок, що підвищує рівень збалансованості складових підприємств та менеджменту як цілісності;

- розробити концептуальні підходи обґрунтування методології управління розвитком сільськогосподарських підприємств за системоутворюючими факторами для формування якісно нових структурних раціональностей;

- уточнити теоретичну сутність «синергетика» для визначення складових синергетичної концепції розвитку соціально-економічних систем, формування системно-синергетичного потенціалу та результативного управління сільськогосподарськими підприємствами на синергетичних засадах, що є передумовою обґрунтованості управлінських рішень при досягненні головної мети підприємств;

- обґрунтувати методологію формування системи управління розвитком підприємств в контексті синергетичного підходу як цілісності в органічній єдності її функціональних видів і підсистем для підвищення рівня збалансованості їхніх складових як основи використання потенційних можливостей менеджменту при досягненні головної мети підприємств;

- проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств для виявлення їх потенційних можливостей, сформованої управлінської команди, її сильних сторін;

- сформулювати методологічний інструментарій сталого розвитку з розширеною критеріальною базою оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств для

обґрунтування факторів в їх органічній єдності як об'єктів управління щодо забезпечення їх результативності, що покладено в основу виявлення результативності системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств з розширеною системою забезпечення успішної діяльності;

- запропонувати систему комплексного забезпечення реалізації концепції стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств на синергетичних засадах з метою підвищення рівня результативності управлінського впливу на діяльність господарюючих суб'єктів;

- адаптувати загальні теоретичні положення до формування системи управління розвитком підприємств в умовах трансформаційних перетворень як основи встановлення структурно-раціонального балансу їх пріоритетів для підприємств з врахуванням різних рівнів їх економічного розвитку;

- обґрунтувати систему критеріїв формування кластерів та показників оцінки рівня інноваційно-інвестиційної привабливості регіонів та підприємств для розроблення інноваційно-інвестиційних стратегій територіально-кластерного спрямування;

- удосконалити організаційно-економічний механізм забезпечення єдності корпоративних інтересів в інтегрованих системах для обґрунтування цінової політики та стратегій цінкових пріоритетів і поступок;

- обґрунтувати систему забезпечення управління потенційно стратегічними можливостями підприємств для підвищення рівня результативності управління розвитком сільськогосподарських підприємств;

- розробити пропозиції щодо формування організаційно-інтелектуального потенціалу стратегічного розвитку підприємств на синергетичних засадах для розширення системи професійно-компетентісних знань, умінь та творчих якостей при підготовці кадрів менеджерсько-економічного спрямування.

Об'єктом дослідження є процес формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та організаційно-практичних засад формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств на основі динамічно-структурної раціональності як необхідної передумови нарощування їх соціально-економічної потужності – конкурентоспроможності.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на системно-комплексному та синергетичному підходах до проведення теоретичних та емпіричних досліджень у контексті теми дисертаційної роботи.

У дисертації використано сучасні філософські, загальнонаукові та спеціальні методи досліджень, а саме: загальнотеоретичного спрямування; системний підхід (визначення реального рівня збалансованості (адекватності)); аналізу і синтезу (для оцінки стану, тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств); SWOT-аналізу (прийняття відповідного рішення щодо визначення напрямів розвитку підприємств та обґрунтування їх портфеля стратегій); метод експертних оцінок (визначення конкурентоспроможності регіонів, цінностей як соціально-економічних систем, інвестиційної привабливості); соціологічні методи (визначення іміджу підприємства, ділової репутації, вивчення рівня та якості життя людини);

комплексний метод (визначення інтегральних показників рівня результативності господарюючих структур та інвестиційної привабливості); метод кластерного аналізу (виділення територіально виробничих кластерів); метод групувань (виявлення залежності між біологічними, технічними, кадровими потенціалами від результативних показників та рівня використання можливостей потенціалу); статистичний аналіз (для аналізу загальноекономічних показників, фінансової стійкості та платоспроможності підприємства); діалектичний та абстрактно-логічний (для узагальнення та формування висновків).

Інформаційною базою дослідження слугували: матеріали Державної служби статистики України, первинна документація і звітність Головного управління статистики у Тернопільській області, аналітична інформація Міністерства аграрної політики та продовольства України, офіційні матеріали Світового банку та міжнародних організацій, наукові праці іноземних та вітчизняних авторів, дані фінансової звітності сільськогосподарських підприємств Тернопільської області, результати проведеного анкетування, аналітичні розробки автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні й розробленні теоретичних, методологічних та практичних підходів до формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Основними результатами дослідження, які характеризують новизну і виносяться на захист, є такі:

вперше:

– науково обґрунтовано тлумачення поняття «розвиток соціально-економічних систем», яке на відміну від інших в органічній єдності охоплює екологічний, соціальний, інтелектуальний та економічний розвиток, спрямованих на підвищення рівня та якості життя людей, стратегічної конкурентоспроможності та виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами для визначення головної мети при формуванні результативної системи управління розвитком підприємств (С. 9);

– сформовано методологічні засади розвитку сільськогосподарських підприємств та менеджменту в контексті якісно змінюваних процесів у системі відносин: владних, суб'єктно-суб'єктних, суб'єктно-об'єктних, власності, соціально-трудова, власнісно-владних; цільових установок згідно з кількісно-якісними параметрами, екологічних, соціальних, інтелектуальних, економічних індикаторів розвитку для обґрунтування структурної раціональності в системній тріадній взаємодії – «функцій, обов'язків та функціонально-цільової відповідальності з ресурсами, правом та владою, регулюванням та саморегулюванням», соціальної відповідальності (С. 10–11);

– розроблено методологію формування результативного управління розвитком підприємств, яка ґрунтується на: соціально-економічній концепції влади, науковому тлумаченні поняття «результативне управління», пріоритеті орієнтаційних поглядів у системі напрямів дій, розширеному відображенні її складових та аналітичному осмисленні наукових положень в системі теорій і вимог законів розвитку сільськогосподарських підприємств, передумов забезпечення розвитку соціально-економічних систем, що підвищує рівень збалансованості складових організації та менеджменту як системних цілісностей (С. 12–14);

удосконалено:

– сутність поняття «синергетика», поклавши в основу науковий підхід формування міждисциплінарної методології, розвитку самоорганізаційних процесів та поведінково-організаційних взаємодій для підвищення рівня обґрунтованості рішень при формуванні результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств (С. 15);

– системний підхід до розроблення комплексних заходів забезпечення реалізації концепції стратегічного розвитку на синергетичних засадах для підвищення рівня результативності управлінського впливу на діяльність підприємств (С. 21–23);

– обґрунтування наукових засад формування портфеля стратегій розвитку підприємств з урахуванням вимог синергетичної методології, нової парадигми стратегічного розвитку соціально-економічних систем, принципів управління їх стратегічним розвитком, складові управління як системної цілісності, створення передумов, що дасть змогу встановити раціональний баланс їх пріоритетів на різних ієрархічних рівнях управління (23–27);

– методологію формування інформаційного забезпечення стратегічних потенційних можливостей, механізмів збільшення платоспроможного ринкового попиту та зростання пропозиції; здатності організацій та менеджменту забезпечувати динамічно стійкий стратегічний розвиток підприємств; розширеної критеріальної бази в розрізі основних системозабезпечуючих факторів економічної безпеки, які систематизовано і виділено в групи; системи інтегрованих показників та методики їх визначення. Такий підхід сприятиме підвищенню рівня результативності системи управління розвитком підприємств (С. 29);

набули подальшого розвитку:

– концептуальні підходи до розробки методології управління розвитком підприємств (за типами їх поведінки, життєвими циклами, порядками інновацій, пріоритетними стратегіями, управлінським профілем), які базуються на обґрунтуванні цільової спрямованості їх діяльності за системоутворюючими факторами, критеріальній базі, для формування якісно нових структурних раціональностей (С. 15);

– методологічні засади удосконалення управління розвитком соціально-економічних формувань на вимогах синергетичної методології, основою якого є система наукових засад, сформована на принципово нових положеннях синергетичної теорії щодо обґрунтування: методів дослідження; математичного і семантичного моделювання; критеріальної бази оцінки діяльності складних соціально-економічних утворень; інформаційного забезпечення управління соціальними, екологічними та економічними процесами; системи управління як цілісності в органічній єдності його функціональних видів, спрямованої на підвищення рівня системної збалансованості її складових (С. 15);

– методичний підхід до оцінки потенційних можливостей підприємств з різним рівнем економічного розвитку, регіонального платоспроможного попиту та рівня насиченості продовольчого ринку, що покладено в основу обґрунтування стратегій розвитку підприємств (18–19);

– методологія сталого розвитку з розширеною критеріальною базою оцінки діяльності соціально-економічних систем у контексті використання: індексу сталого

розвитку через компоненту якості життя, гармонізації індексів екологічного, соціального, економічного, інституційно-інтелектуальних вимірів, інноваційно-інвестиційної привабливості та ділової репутації для обґрунтування системних факторів як об'єктів управління із забезпеченням результативності діяльності підприємств; концептуальні підходи оцінки результативності системи управління розвитком підприємств із розширеною системою факторів забезпечення успіху: зовнішнього та внутрішнього середовища, інноваційно-інвестиційного, цінового, маркетингового, комунікаційного, організаційно-взаємодіючого, управлінського, синергетичного спрямування для виявлення потенційних можливостей сформованої управлінської команди, її сильних та слабких сторін (С. 19–21);

– методологічні засади формування системи критеріїв та показників оцінки рівня інноваційно-інвестиційної привабливості регіонів як територіальної стратегічної зони функціонування підприємств, що покладено в основу виділення кількісних і якісних чинників інвестиційної привабливості, обґрунтування інноваційно-інвестиційних стратегій та формування територіально-виробничих кластерів (С. 27–28);

– організаційно-економічний механізм забезпечення єдності інтересів виробників сировини, переробників та інститутів збутово-логістичного спрямування через розвиток корпоративних формувань інтегрованого, асоціативного, кластерного спрямування та методики розподілу доходу на частку вкладеного капіталу для обґрунтування цінової політики та стратегій цінових пріоритетів і поступок (С. 28–29);

– методологічні підходи до формування організаційно-інтелектуального потенціалу стратегічного розвитку підприємств на синергетичних засадах, які базуються на концепції органічної єдності: організаційних, інтелектуальних, соціальних, біологічних, функціонально-професійних, динамічно розвиваючих інноваційних позицій. Рекомендований методологічний підхід покладено в основу формування професійно-компетентнісних знань, умінь та творчих якостей при підготовці кадрів менеджерського-економічного спрямування, проектування системи активізаційного розвитку суб'єктів діяльності підприємств (С. 29–32).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблена системна методологія формування результативного управління гармонійним розвитком підприємств дозволяє підвищити рівень структурної збалансованості складових організаційних формувань та менеджменту як системних цілісностей, упереджувально адекватних у часовому і просторовому вимірі до нових вимог ринкового середовища і цілей діяльності підприємств та їх результативності.

Розроблений комплекс заходів забезпечення стратегічного розвитку підприємств та синергетичного ефекту від їх діяльності прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації (реєстр № 01-1127/4.7 від 25.07.2014 р.). Підготовлений пакет документів методологічного забезпечення підвищення конкурентоспроможності господарюючих структур у контексті стратегічного розвитку в умовах глобалізації та трансформаційних перетворень прийнято до впровадження Управлінням агропромислового розвитку Підгаєцької райдержадміністрації Тернопільської області (реєстр № 120 від 17.07.2014 р.). Спроектвану систему управління

стратегічним розвитком підприємства на синергетичних засадах та розроблену концепцію стратегічного розвитку підприємства прийнято до впровадження в ПОП «Урманське» Бережанського району Тернопільської області (реєстр № 132/4 від 13. 08. 2014 р.). Одержані автором результати наукового дослідження використовуються в навчальному процесі Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут» при розробленні робочих програм та викладанні дисциплін «Управління потенціалом підприємства» та «Стратегія підприємства» (довідка № 101 від 17. 04. 2015 р.). Сформовану систему потенційних можливостей забезпечення стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та підготовлений пакет документів щодо стратегій розвитку соціально-економічних систем на синергетичних засадах прийнято до впровадження Управлінням агропромислового розвитку Козівської райдержадміністрації Тернопільської області (реєстр № 230 від 08. 10. 2015 р.). Спроектвану систему управління стратегічним розвитком підприємств на синергетичних засадах та сформований портфель стратегій розвитку соціально-економічних систем на синергетичних засадах прийнято до впровадження Управлінням агропромислового розвитку Бережанської райдержадміністрації Тернопільської області (реєстр № 256 від 13. 07. 2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею автора, в якій викладено результати дослідження щодо формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власного внеску здобувача. Дисертація не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати досліджень доповідались та обговорювались на: V міжнародній науково-практичній конференції «Новини от добрата наука» (м. Софія, Республіка Болгарія, 2009 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Dynamika naukowych badań» (м. Перемишль, Республіка Польща, 2009 р.); VII міжнародній науково-практичній конференції «Бъдещите изследвания» (м. Софія, Республіка Болгарія, 2009 р.); VII міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки, менеджменту, маркетингу» (м. Львів, 2012 р.); VI міжнародній конференції «Актуальні проблеми економіки» (м. Київ, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Продовольча, енергетична і екологічна проблеми: механізми вирішення» (Польща-Тернопіль, 2012 р.); XVIII міжнародній науково-практичній конференції «Україна в євроінтеграційних процесах» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Шевченківська весна: Економіка» (м. Київ, 2013 р.) II міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); I міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Економіка в умовах глобалізації: проблеми, тенденції, перспективи» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); I міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності» (м. Одеса, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічна політика в умовах трансформаційних змін» (м. Полтава, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній

конференції «Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні трансформації в умовах глобалізації: світовий та вітчизняний виміри» (м. Херсон, 2013 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Економічний ріст в умовах державно-приватного партнерства» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); VI міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний розвиток сільських територій» (м. Бережани, 2013 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки» (м. Рівне, 2013 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування конкурентоспроможної національної економіки: світовий досвід та вітчизняні реалії» (м. Херсон, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Экономические и организационные проблемы управления в современных условиях» (м. Брянськ, Російська Федерація, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання сталого розвитку сільськогосподарського виробництва» (м. Бережани, 2014 р.); VII міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств» (м. Харків, 2014 р.).

Публікації. За науковою проблематикою опубліковано 64 наукові праці загальним обсягом 65,78 друк. арк., у тому числі: дві одноосібні монографії, обсягом 37,25 друк. арк.; 5 колективних монографій, обсягом 10,63 друк. арк.; 28 статей у наукових фахових виданнях України, обсягом 10,03 друк. арк.; 3 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, обсягом 1,94 друк. арк.; 3 статті у наукових виданнях інших держав, обсягом 1,68 друк. арк.; 24 тез наукових доповідей, обсягом 4,26 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел із 330 найменувань і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 365 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 57 таблиць, 96 рисунків і 56 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми в контексті обраного напрямку дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими планами, темами, визначено мету та задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, їх апробацію.

У першому розділі «**Теоретичні засади результативного управління розвитком соціально-економічних систем**» розкрито: сутність результативного управління та розвитку соціально-економічних систем; особливості розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах підвищення їх відповідальності перед

суб'єктами за інтересами; розвиток сільськогосподарських підприємств з врахуванням вимог синергетичності.

У сучасних умовах розвитку національної економіки постає потреба в обґрунтуванні нових підходів до розроблення теоретичних положень, спрямованих на осмислення понятійності категоріального апарату не з позицій абстрактної статичності, а динамічності. Це зумовлено швидкими змінами в розвитку соціально-економічних процесів, структурних раціональностей, «цілісної сутності», наукових ідей розвитку організаційних формувань різноманітного спрямування та ін. Потребують поглибленого осмислення категорії «системна цілісність», «розвиток» як загальнонаукових понять та в контексті соціально-економічних систем. У процесі теоретичного дослідження виявлено різносутнісне їх тлумачення, що неоднозначно впливає на вибір напрямів дій суб'єктів діяльності. Для підтвердження такого висновку нами систематизовано погляди науковців на розкриття сутності поняття «розвиток» у контексті соціально-економічних систем, здійснено їх оцінку за схемою: цілісна сутність поняття «розвиток» та ступінь розкриття його за складовими елементами, можливі напрями розвитку соціально-економічних систем, цільова спрямованість дій, можливі стратегії забезпечення їх розвитку і можливі ризики через недогляди при формуванні складових системної цілісності.

З розкриттям сутності поняття «розвиток» у контексті соціально-економічних систем в нашій інтерпретації «як якісно-динамічного, прогресивно змінюваного процесу в організації та менеджменті як системних цілісностей в органічній єдності економічного, соціального, інтелектуального розвитку, спрямованих на підвищення рівня та якості життя людей, стратегічної конкурентоспроможності суб'єктів діяльності», виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами, чітко обґрунтовується цільова спрямованість як основного системоутворюючого критерію, покладеного в основу обґрунтування організаційного процесу етапних управлінських трансформаційних дій в системі взаємопов'язаних пріоритетних напрямів розвитку підприємств за схемою: екологічного, соціального, інтелектуального, економічного, організаційного, інноваційного, стратегічного, інституціонального розвитку як системної цілісності.

З позицій забезпечення динамічного розвитку підприємств як соціально-економічних систем запропоновано здійснювати цей процес розвитку в певній послідовності, а саме: цінностей, організаційної культури, організаційного клімату, організаційної поведінки, організаційної взаємодії та ін. При цьому акцент зроблено на скороченні часового лагу в проведенні системних змін у діяльності сільськогосподарських підприємств. Логіка такого підходу визначатиме: напрями динамічних змін цільової спрямованості розвитку підприємств як системних цілісностей; динамічної зміни загальної поведінки підприємств як соціально-економічної системи за визначеними напрямками; формування і розвиток підприємства як гармонійно збалансованої динамічної системної цілісності, відповідності цінностям та цільовій спрямованості розвитку.

Такий підхід покладено в основу формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств. Враховано особливості управління їх розвитком, які обумовлені: видами і напрямками поведінки; доповненими моделями культури організації та організаційної культури,

природними і територіальними; реорганізаційно-реструктуризаційними та інтеграційно-диверсифікаційними процесами, які систематизовано за 36 напрямками.

Обґрунтовано методологічний підхід до формування портфеля стратегій та механізмів їх реалізації за напрямками регіонального розвитку соціально-економічних систем, виділених нами в 6 регіональних груп. Враховано, що рівень розвитку останніх значною мірою визначатиметься: створеними передумовами забезпечення проектної результативності системи управління розвитком підприємств (10 позицій); сформованим методологічним інструментарієм оцінки рівня його проектно обґрунтованості (формула (1)):

$$Y = \frac{\sum_{i=1}^{10} K_i}{10}, \quad (1)$$

де Y – інтегрований індекс створених передумов формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств як соціально-економічних цілісностей (у коефіцієнтах); K_1 – коефіцієнт рівня розвитку системи відносин власності, владного, власнісно-владного спрямування; K_2 – коефіцієнт рівня збалансованого розвитку в системі тріадної складової результативного менеджменту: «функція – ресурси; обов’язки – право; відповідальність – влада»; K_3 – коефіцієнт рівня обґрунтованості рішень стратегічного спрямування щодо здійснення процесу організаційної трансформації; K_4 – коефіцієнт рівня обґрунтованості співвідношення державної і приватної власності; K_5 – коефіцієнт рівня обґрунтованості централізації і децентралізації, регулювання та саморегулювання в ієрархічній системі організаційних взаємодій вертикального і горизонтального спрямування; K_6 – коефіцієнт рівня обґрунтованої збалансованої взаємодії в системі 7 «S»; K_7 – коефіцієнт рівня розвитку та збалансованості 7 «K», K_8 – коефіцієнт рівня обґрунтованої збалансованої взаємодії в системі 7 «O», K_9 – коефіцієнт рівня розвитку та збалансованості 7 «П», K_{10} – коефіцієнт рівня розвитку та збалансованості управлінського профілю як системної цілісності.

Фундаментальною основою формування передумов результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств є рівень збалансованості владно-власнісних відносин, тріади влади в системі «функція – ресурси; обов’язки – право; відповідальність – влада». Акцент зроблено на розроблення методології формування системи економічних відносин між роботодавцем, як власником основного капіталу, і найманою особою, як власником інтелектуального капіталу. В основу покладено синергетичну методологію, яка базується на збалансованій структурній раціональності; органічному роздвоєнні та інтеграційному синтезі; базових системах забезпечення синергетичного ефекту діяльності підприємств; нових підходах до змін у переосмисленні орієнтаційних поглядів у системі напрямів дій (10 фундаментальних напрямів у системі); гармонійній збалансованості складових елементів як підсистем в органічній єдності з організаційним фактором; методології розроблення методики оцінки синергетичного ефекту від рівня розвитку базових елементів системного впливу, від одночасного впровадження всіх видів потенційних можливостей; та власне розробленій парадигмі забезпечення

результативності діяльності соціально-економічних систем; запропонованому алгоритмі проектування потенційних можливостей організацій відповідно до вимог синергетики.

Синергетичний ефект від рівня розвитку базових елементів системного впливу визначатиметься за формулою (2):

$$C_{ef} = S_{ef} \times k_{nd} - (P_{z3} + P_{vng} + P_{dcsjn} + P_z + P_o + P_{pn} + P_{cc} + P_p), \quad (2)$$

де C_{ef} – синергетичний ефект, S_{ef} – сума ефектів від одночасного впровадження всіх складових; P_{z3} – рівень гармонійної збалансованості в тріаді названих капіталів; P_{vng} – рівень відносин міри і гармонії; P_{dcsjn} – рівень доступу суб'єктів живої праці до використання капіталів – уречевленої праці та біологічного, створеного природою; P_z – рівень збалансованості в тріаді управлінської системи: «функція-ресурси-обов'язки», «право-відповідальність-влада»; P_o – рівень доступу до розподілу результатів живої праці від використання в органічній єдності названих видів капіталів; P_{pn} – рівень раціонально необхідного поєднання власності та управління; P_{cc} – рівень сприйняття справедливості в системі забезпечення єдності корпоративних інтересів через систему розвитку власнісно-владних відносин індивідуально-колективного спрямування; P_p – рівень розвитку і динамічної збалансованості формальних і неформальних інститутів у системі власнісно-владних, соціально-трудова відносин та ін; k_{nd} – коефіцієнт погодженості дій.

Синергетичний ефект від одночасного впровадження всіх видів потенційних можливостей в органічній їх єдності як системної цілісності матиме вигляд (формула (3)):

$$C_{ef} = \sum_{ef} \times k_{nd} - (\sum_{ef1} + \dots + \sum_{ef11}), \quad (3)$$

де C_{ef} – синергетичний ефект від одночасного впровадження всіх видів потенційних можливостей; \sum_{ef} – сума ефектів від одночасного впровадження всіх видів потенційних можливостей; $\sum_{ef1}, \dots, \sum_{ef11}$ – сума ефектів від впровадження (біологічного, технічного, технологічного, управлінського, маркетингового, соціального, організаційного, кадрового, інноваційного, екологічного, економічного) потенціалів на макро-, мезо та мікрорівнях; k_{nd} – коефіцієнт погодженості дій.

Важливим у системі забезпечення синергетичного ефекту є пріоритети орієнтаційних поглядів у системі напрямів дій, які визначені показниками: цінностей, цільових установок, споживчих пріоритетів, значимості факторів забезпечення успіху в діяльності суб'єктів господарювання в системній цілісності, свідомості, світогляду, сутності значної частини економічних категорій і понять, змістовності владних, власнісних, владно-власнісних відносин, відносин відповідальності, ключових орієнтирів у структурі потреб та інтересів, критеріїв оцінки діяльності організацій та їхніх систем менеджменту.

На основі сформованих методологічних підходів розроблено інструментарій визначення системно-синергетичного потенціалу та його оцінки: ціннісної орієнтації; власнісно-владного; взаємодії із зовнішнім середовищем; інституціонального; системно-ієрархічного; функціонально забезпечуючого; за

сферами і видами діяльності; за способами формування можливостей; за видами ресурсного забезпечення; за функціональним забезпеченням діяльності; за типами поведінки організації та її реакції. Розкрито методологію визначення та оцінки складових синергетичних потенційних можливостей забезпечення результативної діяльності підприємств. В її основу покладено соціально-економічну концепцію влади в умовах підвищення рівня цивілізованості суспільних відносин і базується на таких концептуальних положеннях: пріоритетності людського розвитку; пріоритетності екологічних та соціальних складових; орієнтація на симетричність владних відносин у системі взаємодій; пріоритетності людського фактору та його інтелектуального потенціалу в забезпеченні розвитку соціально-економічних систем; визнання економічної складової як засобу розв'язання екологічних, соціальних завдань забезпечення життєдіяльності людини, зміцнення потенціалу підприємства; оцінки корисності через рівень задоволеності потреб людини – рівень і якість життя; пріоритетності потреб суб'єктів попиту над суб'єктами пропозицій; зміні пріоритетів оцінки діяльності суб'єкта пропозицій з орієнтацією на задоволення потреб і виконання зобов'язань перед суб'єктами попиту та суб'єктами за інтересами – через їх результативну діяльність; економіці як системній корисності; раціональній синергетичній збалансованості влади як системної цілісності.

Результативність та ефективність розглядаємо в органічній взаємодії як мету і засіб досягнення цілей (рис. 1).

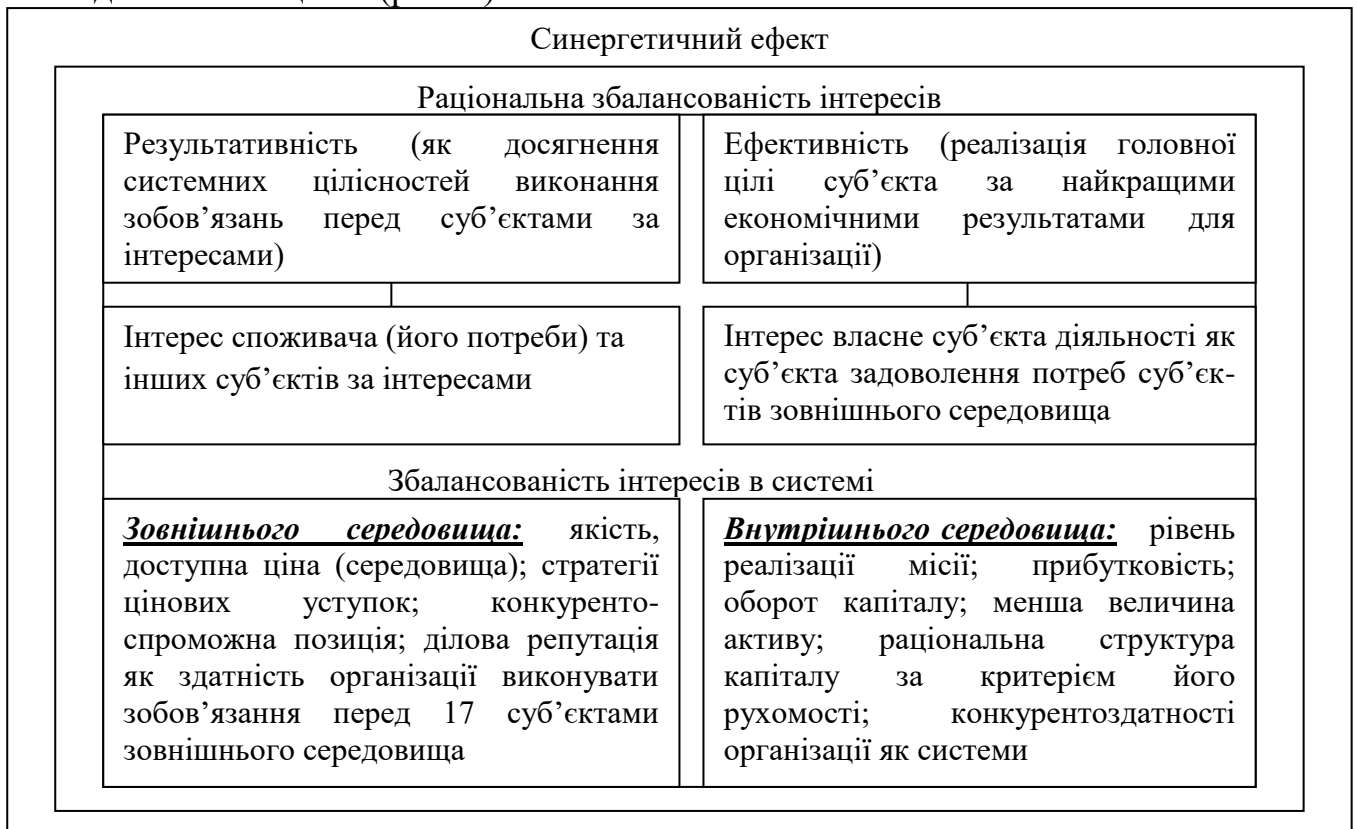

Рис. 1. Схема забезпечення результативності діяльності соціально-економічних формувань на вимогах синергетичного ефекту в системі збалансованих інтересів

Результативне управління – це динамічна здатність соціально-економічних систем що розвиваються та менеджменту, формувати динамічні потенційні можливості, передумови стратегічно-інноваційного, конкурентоспроможного, антикризового, ресурсного, інституціонального, інтелектуального, стійкого та іншого спрямування в органічній їх єдності як системної цілісності для забезпечення досягнення загальносистемних цілей, шляхом реалізації створених потенційних можливостей в різнонаправлених векторах дій згідно з обраними сегментами ринку, спрямованої на: виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами; динамічну конкурентоспроможність; рівень і якість життя працівників організації та населення як суб'єктів попиту стратегічної зони господарювання.

В дисертаційній роботі розширено систему за 30 основними складовими результативного управління розвитком організаційних формувань (рис. 2).

Головний системоутворюючий критерій результативної системи управління суб'єктно-об'єктної єдності – забезпечення високого рівня і якості життя, виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами, динамічний розвиток екологічного, інтелектуально-людського, соціально-економічних складових в їх органічній єдності, конкурентоспроможний розвиток		
Моделі організації адекватних цільовим установкам за напрямками розвитку та типами поведінки	Основні складові результативної системи управління суб'єктно-об'єктної органічності	Раціональна збалансованість потенціалу квадри ролевих функцій, ціннісних установок
Моделі управління адекватних цільовим установкам згідно моделі організації		Раціонально-сформована системно-процесна складова управління
Структури управління адекватні цільовим установкам за напрямками розвитку та типами поведінки		Потенціал управлінської команди забезпечувати досягнення цілей динамічного розвитку підприємств
Соціально-психологічний клімат організації		Раціонально сформована система комунікаційних зв'язків
Загальні цільові установки діяльності соціально-економічних систем		Сформований потенціал портфеля стратегій адекватним цільовим установкам
Структурно функціональна раціональність		Сприйнятливості політики справедливого розподілу доходу
Функціональна спеціалізація та інтеграція в часовому і просторовому вимірі		Потенційна готовність і здатність виконувати зобов'язання перед суб'єктами за інтересами
Динамічно-структурна збалансованість централізації і децентралізації		Інноваційна сприйнятливості організації
Владно-власнісна внутрішньосистемна реструктуризація		Конкурентний статус соціально-економічних систем
Збалансована система тріади влади		Раціонально сформований стиль керівництва
Раціонально-збалансований лаг дистанції влади в часовому і просторовому вимірі		Раціонально збалансовані механізми управління
Динамічно-сформовані потенційні можливості соціально-економічних систем за видами і напрямками розвитку		Обґрунтований потенціал управлінського профілю адекватного цільовим установкам та типам поведінки організації
Сформовані потенційні можливості економічної безпеки		Сформований потенціал ділової репутації організації
Динамічно-сформовані організаційні потенційні можливості		Сформований інтелектуальний потенціал розвитку
Маркетингово-діагностичні потенційні можливості		Динамічно-сформований інформаційний потенціал

Рис. 2. Розширена система складових результативного управління розвитком організаційних формувань

Такий підхід покладено в основу дисертаційного дослідження через поглиблення розвитку теоретичних та методологічних положень формування результативної системи управління розвитком соціально-економічних систем.

Лише в такій дуальності можливо забезпечити: синергетичну збалансованість платоспроможного попиту і раціонально сформованої пропозиції; результативність діяльності підприємств та управління ними як соціально-економічними системами.

У другому розділі **«Методологія формування результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств як соціально-економічних систем»** розкрито: науково-методологічні засади результативного управління соціально-економічними системами з урахуванням життєвих циклів їх розвитку; методологію результативного управління гармонійним розвитком соціально-економічних систем; формування результативного управління розвитком соціально-економічних систем на синергетичних засадах; методологію системного дослідження та оцінки результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Формування результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств як соціально-економічних систем є комплексною проблемою, яка охоплює цільові установки розвитку підприємств; критеріальну базу та принципи формування результативної системи управління; концепцію розвитку; теорії та закони розвитку соціально-економічних систем, що потребує системного підходу до їх розв'язання.

Головна рольова функція в комплексній системі нами відведена цільовій установці, яка може бути реалізована за обґрунтованих умов, а саме: конкретних цільових напрямів та етапів розвитку підприємств; порядків інноваційного розвитку, типів поведінки підприємств; пріоритетних стратегій розвитку підприємств; діяльності підприємств за пріоритетними їх видами; типами управлінського профілю; рівня розвитку інтеграційних процесів; перспективних організаційних форм господарювання; головного критерію оцінки діяльності підприємства та ін. Розроблено методики визначення показників умов реалізації цільової установки соціально-економічних систем за напрямками розвитку.

У методологічному аспекті обґрунтовано логіку формування принципів як системної цілісності в управлінні результативністю стратегічним розвитком підприємств. Виділено основні принципи управління результативністю стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств: цільової спрямованості управління діяльністю підприємств; системності та комплексності; синергетичності системної цілісності; випереджувальності концептуальним системним змінам; ціннісно-організаційної взаємодії; динамічного розвитку; пріоритетної результативності; мотиваційного забезпечення; синхронізації; рівноважної збалансованості; органічної єдності соціальних, інтелектуальних, екологічних, економічних складових; стратегічно-динамічної орієнтації; різноманітної поведінки соціально-економічних систем; розширеного відтворення; саморозвитку соціально-економічних систем; динамічної гнучкості функціональних підсистем; органічної єдності та збалансованості системи відносин; гармонійної єдності інтересів; динамічно орієнтованої відповідальності; органічної єдності та збалансованості системи відносин; гармонійної єдності інтересів; динамічно орієнтованої

відповідальності; організаційної взаємодії; адаптивності; гомеостазису; пріоритетності орієнтацій соціально-економічних систем; рефлексної відповідальності.

Ці принципи покладено в основу обґрунтування наукових вимог при формуванні результативної системи управління розвитком підприємств.

У контексті життєвих циклів розвитку підприємств формування наукових засад запропоновано здійснювати на основі врахування кожного етапу їх розвитку за схемою: основні ознаки підприємства (його стан розвитку); головна мета (цільова спрямованість) розвитку; цільова спрямованість управління розвитком підприємств як системи; систематизація завдань досягнення цілей; формування портфеля стратегій; управління розвитком підприємств як процесом досягнення цілей шляхом виконання завдань; формування системи результативного управління з урахуванням вимог теорій, методологічних підходів та методичного інструментарію; моделей організації; типів поведінки підприємств як соціально-економічних систем; механізмів управління; обґрунтування методології оцінювання та ін.

Проаналізовано тлумачення поняття «система» з позицій головного системоутворюючого критерію як сукупність взаємозв'язаних і взаємодіючих елементів, які утворюють нелінійну системну цілісність і де кожний елемент бере на себе властивості системи, спрямованої на досягнення загальної цілі підприємства – забезпечення високого рівня і якості життя в динамічно-стійкому розвитку соціально-економічних формувань.

Згідно такого визначення обґрунтовано методологію формування системи управління в контексті синергетичного підходу, які систематизовано за 12 напрямками розкриття сутності поняття «синергетика» та оцінено з позицій: тлумачення семантичної сутності, методології дослідження, системи інформаційного забезпечення, можливих напрямів розвитку соціально-економічних систем та особливостей формування управління ними, повноти розкриття сутності даного поняття.

На основі аналітичного осмислення теоретичних положень обґрунтовано авторське розуміння поняття «синергетика», яке інтерпретується як «наука міждисциплінарно-системної методології вивчення закономірностей, динамічних процесів, самоорганізації, поведінки, взаємодій, саморозвитку та формування нового порядку і системно-структурної раціональності в нелінійних складних системах синергетичної орієнтації». Розуміння даного поняття покладено в основу методології формування результативної системи управління розвитком підприємств, що відображено в сукупності: цільових орієнтацій, методології дослідження, принципів, інформаційної бази, напрямів розвитку підприємств, об'єктів синергізму, методологій формування та оцінки системно-синергетичного потенціалу, який охоплює 10 позицій, включаючи дуальність у системній взаємодії саморозвитку, саморегуляції та централізації, регуляції.

Важливим об'єктом дослідження в системній цілісності складних систем є їх властивості та понятійний апарат міждисциплінарної методологічної бази синергетичного підходу (синергетичної концепції). Розкрито складові синергетичної концепції, які охоплюють 15 позицій.

На базі системно-синергетичної методології обґрунтовано блочно-модульний системно-синергетичний підхід до систематизації видів потенційних можливостей в контексті теми дослідження (рис. 3) та розроблено методики їх оцінки.

Основні блоки синергізму		
Блок цільової спрямованості розвитку підприємств	Блок просторово-часових головних стратегій розвитку підприємств	Блок розвитку владно-власних соціально-трудоових відносин
Блок поточно-оперативного спрямування по забезпеченню реалізації головної цілі розвитку підприємства	Блок функціонально-забезпечуючих стратегій реалізації головної цілі та головних стратегій розвитку підприємств	Блок взаємодії та взаємовідносин з суб'єктами за інтересами зовнішнього середовища
Блок цільової спрямованості структурних підрозділів	Блок розвитку потенціалу підприємств як системної цілісності	Блок розвитку корпоративних інтересів
Блок сформованої системи управління розвитком підприємств як цілісності	Блок дистанції влади та розвиток внутрішньо-системних взаємовідносин	Блок внутрішньосистемної активізаційної діяльності підприємств як цілісності

Рис. 3. Основні блоки синергізму

На основі систематизації теоретичних положень синергізму сформовано принципи з розкриттям їх сутнісної характеристики, а саме: принцип системно-раціональної упорядкованості; принцип біфуркаційно-атракторного підходу; принцип динамічного системно-етапного розвитку; принцип динамічно структурної, якісної цілісності систем; принцип синергетичності; екологічний принцип виживання; принцип головного фактора консолідації суб'єктів діяльності; принцип гуманізації; принцип синхронізації.

Розроблено алгоритм наукового дослідження формування результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств (рис. 4).

З урахуванням запропонованої системи принципів синергетичної методології обґрунтовано науковий підхід до синергетичної оцінки підприємств як цілісностей та їх підсистем на стадіях: становлення, функціонування, стратегічного розвитку, надаючи пріоритетного значення синтезу. Акцент зроблено на використання методології наукового дослідження синергетичного характеру в процесі розвитку складних систем – реформаторського, реструктуризаційного, поглинального, інтеграційного, реорганізаційного, трансформаційного, об'єднуючого спрямування.

В контексті такого підходу виділено об'єкти синергізму: за напрямками дій, типами поведінки, особливостями формування функціонально-забезпечувальних

підсистем та ін. Це покладено в основу обґрунтування методології дослідження та оцінки результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

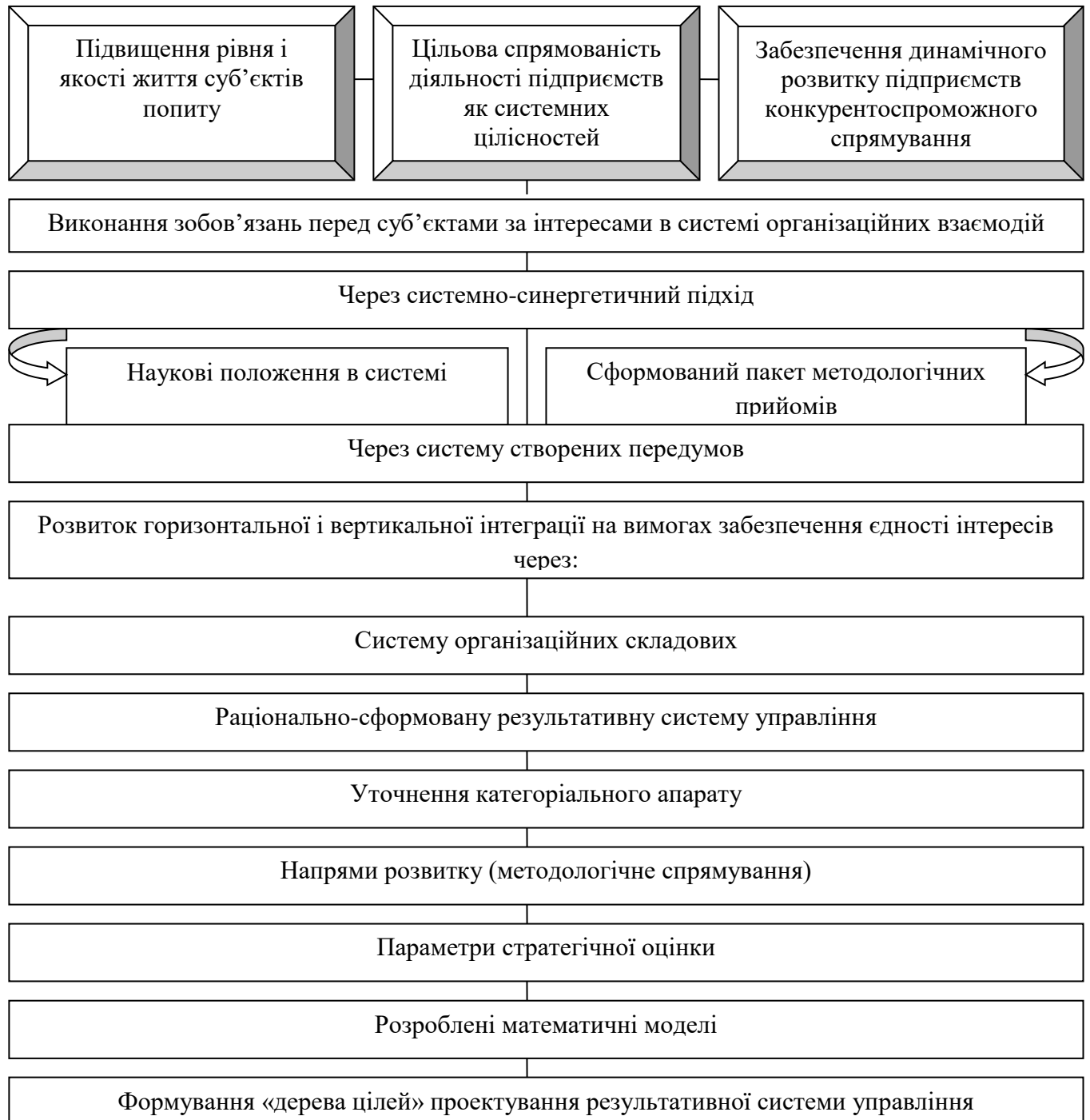

Рис. 4. Алгоритм наукового дослідження формування результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств

Системно-синергетична концепція лежить в основі обґрунтування методології оцінки: системно-синергетичних потенційних можливостей як цілісності; ціннісної орієнтації; власнісно-владного, інституціонального потенціалів, потенціалу дуальних взаємодій; інноваційного, управлінського, організаційного, інформаційного, соціального, екологічного, інтелектуального та інших потенціалів в інтеграційному вимірі.

Відповідно до вимог синергетичної методології розроблено моделі оцінки інтегрованого індексу: стратегічного, інноваційного та інтелектуального розвитку в їх органічній єдності.

У третьому розділі «**Оцінка результативності управління розвитком сільськогосподарських підприємств**» висвітлено стан, тенденції і проблеми розвитку сільськогосподарських підприємств; проведено аналіз розвитку підприємницьких структур аграрного сектору економіки в умовах їх трансформаційних перетворень; здійснено оцінку результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств в контексті сталого їх функціонування.

В результаті дослідження виявлено різні результативні показники діяльності підприємств як в областях України, так і в адміністративних районах. Так, в областях виявлено великий розмах варіації (в коефіцієнтах) за урожайністю зернових, який коливається від 0,72 у Луганській області до 1,2 у Тернопільській. Аналогічна ситуація спостерігається і в адміністративних районах Тернопільської області. Великий розмах варіації прослідковується і по рівню рентабельності, який коливається від 2,7 % у Підгаєцькому районі до 46,9 % у Зборівському.

Для вибору цільової спрямованості діяльності сільськогосподарських підприємств враховано частку валової продукції, яка не є однозначною в розрізі сільськогосподарських підприємств та господарств населення досліджуваного регіону, яка коливається від 2,8 коефіцієнта у сільськогосподарських підприємствах Бережанського району до 24,9 коефіцієнта у Лановецькому районі. Слід відмітити, що 52,5 % продукції рослинництва зосереджено в сільськогосподарських підприємствах, 47,5 % у господарствах населення і тільки 5,6 % у фермерських господарствах. Аналізуючи продукцію тваринництва спостерігається протилежна ситуація, де 73,2 % продукції тваринництва зосереджено у господарствах населення, 26,8 % у сільськогосподарських підприємствах і 1,6 % у фермерських господарствах. За результатами досліджень виявлено різні фінансові можливості щодо забезпечення розвитку підприємств.

Емпіричними дослідженнями доведено пряму залежність результативності діяльності підприємств від рівня сформованості й розвитку потенціалів та їх складових – цінностей, організаційної культури, культури організації, організаційної поведінки та взаємодії, стилів керівництва, авторитету керівника (рис. 5).

Дослідження показали зростання сили їхнього впливу на результативні показники господарювання від рівня їх розвитку в системі як цілісності.

На основі розроблених нами моделей кореляційної залежності результативних показників від факторів впливу (формули (4) і (5)) визначено розрахункові величини, які покладено в основу розроблення нормативної бази для формування портфеля факторних можливостей при прийнятті управлінських рішень щодо розвитку сільськогосподарських підприємств.

$$Y_1 = -632,75 + 4,53x_1 + 0,15x_2 + 252,53x_3 + 5,48x_4 + 0,11x_5, \quad (4)$$

Коефіцієнт кореляції – 0,85; Коефіцієнт детермінації – 0,92

$$Y_2 = -480,93 + 21,26x_1 - 0,85x_2 + 174,40x_3 + 5,15x_4 - 0,02x_5, \quad (5)$$

Коефіцієнт кореляції – 0,82; Коефіцієнт детермінації – 0,90.

де V_1 – валова продукція на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн; V_2 – чистий дохід (виручка від реалізації) на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн; x_1 – якість ґрунтів, бал; x_2 – приріст великої рогатої худоби, грам; x_3 – рівень стратегічного розвитку, бал; x_4 – урожайність зернових, ц/га; x_5 – основні засоби на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.

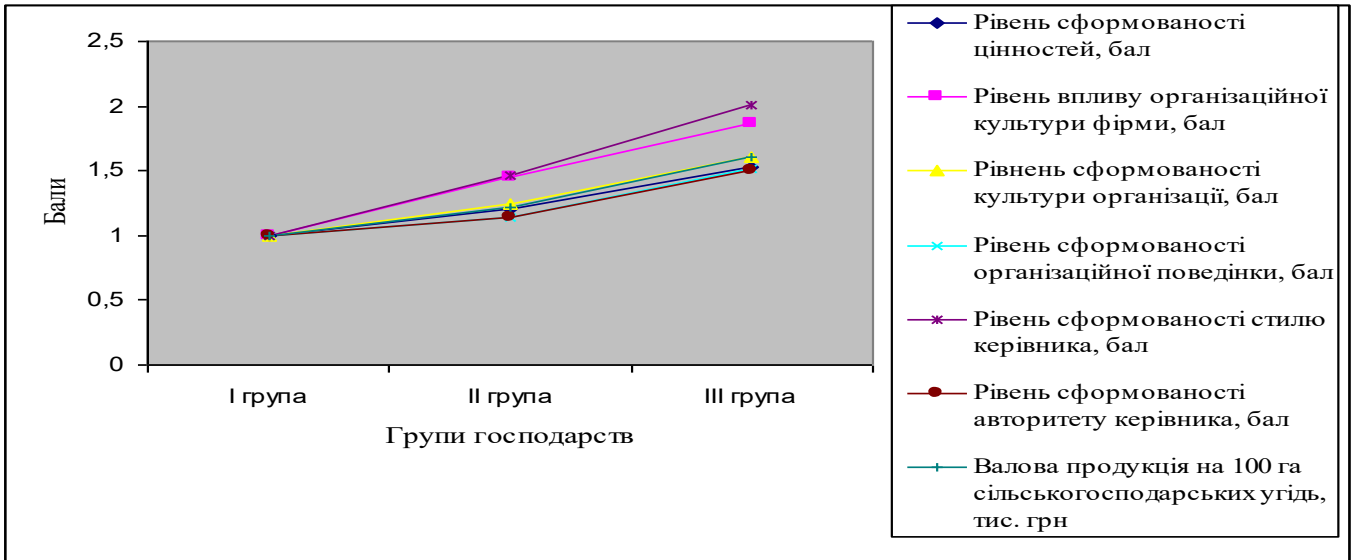

Рис. 5. Взаємозв'язок організаційного потенціалу та результативного показника господарювання в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області

За результатами досліджень встановлена невідповідність системи управління вимогам ринкового середовища, де в сільськогосподарських підприємствах першої і другої групи, коефіцієнт використання можливостей за чистим доходом та валовою продукцією знаходиться нижче одиниці.

Відповідно в третій групі підприємств система управління забезпечила використання потенціалу з коефіцієнтами відповідно: за чистим доходом (виручкою від реалізації) – 1,23, за виробництвом валової продукції 1,04.

За системою показників в органічній єдності екологічних, соціальних, інтелектуальних, організаційних та економічних складових нами оцінено тенденцію розвитку сільськогосподарських підприємств, виявлено неузгодженість загальної цільової спрямованості розвитку підприємств в органічній їх єдності.

Досліджуваний регіон за екологічним виміром сталого розвитку слід віднести до екологічної сталості вище за середню із індексом екологічного виміру 0,55. Однак, щодо індексу економічного розвитку, то він знаходиться на низькому рівні з коефіцієнтом 0,33. Причинами такого низького розвитку є низькі інноваційно-інвестиційні можливості та фінансові результати господарської діяльності, також невміння або небажання керівників працювати в умовах швидких динамічних змін. Низький рівень і соціального розвитку з коефіцієнтом 0,38, причинами якого є низька заробітна плата у сільськогосподарських підприємствах, незадовільний стан соціальної інфраструктури, низький рівень відпочинку, незбалансоване харчування, низький рівень мотивації та інше.

Дослідженнями підтверджено неоднозначність в створенні умов для динамічного розвитку сільськогосподарських підприємств, бізнесової діяльності та забезпечення їх конкурентоспроможності, які охоплюють основні напрями: потенційно-регіональні можливості забезпечувати регіональну продовольчу безпеку; регіональний рівень насиченості продовольчого ринку за видами споживання основних продуктів; платоспроможність регіонального ринкового середовища; рівень споживання продуктів харчування залежно від розміру загальних доходів; рівень регіонального сталого розвитку в контексті якості життя людей в системі гармонізації; індексів соціально-інституціонального, екологічного, економічного вимірів; рівень сталого розвитку в контексті безпеки життя людей; рівень розвитку регіональної конкурентоспроможності суб'єктів діяльності; рівень розвитку інституціональної інфраструктури; рівень інтелектуального розвитку; рівень розвитку фінансового ринку; інноваційної готовності; рівень цивілізованого розвитку бізнесу. Визначений розмах варіації за кількісними і якісними параметрами в розрізі досліджуваних нами напрямів покладено в основу обґрунтування варіантів рішень щодо вибору типів поведінки підприємств, портфеля стратегій, географічних сегментів ринку та стратегічних зон господарювання.

Результативність управління діяльністю сільськогосподарських підприємств оцінено за критеріями: рівня виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами зовнішнього середовища; рівня задоволення безпосередніх споживачів за кількісними і якісними параметрами та ціною; рівня дієвості; рівня якості продукції та послуг; рівня соціальної відповідальності; рівня якості життя працівників фірми; рівня сформованості та використання потенціалу соціально-економічної системи як суб'єкта пропозицій, щодо задоволення потреб суб'єкта платоспроможного попиту та виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами; рівня інноваційності та інвестиційної привабливості підприємств; рівня здатності системи управління створювати передумови успішної діяльності підприємств шляхом формування й розвитку їх потенціалу для забезпечення виконання зобов'язань перед споживачами і суб'єктами за інтересами; рівня ділової репутації підприємств; рівня конкурентоспроможності; рівня ефективності діяльності підприємства як ціни забезпечення результативного успіху. На основі експертної оцінки встановлено, що з підвищенням рівня показників діяльності збільшується відповідно результативне управління (табл. 1).

Де, із збільшенням рівня результативності діяльності від I до III групи в 1,46 рази збільшується відповідно рівень рентабельності в 2,98 рази та валова продукція на 100 га сільськогосподарських угідь в 1,14 рази. За результатами дослідження виявлено різний рівень їх результативності, який коливається від 0,54 у сільськогосподарських підприємствах Підгаєцького району до 0,90 у сільськогосподарських підприємствах Зборівського, Козівського та Шумського районів.

Оцінку проведено за розширеною критеріальною базою, яка включає і ділову репутацію підприємства. На основі експертної оцінки встановлено, що підприємства досліджуваної області характеризуються різним рівнем ділової репутації, який коливається за величиною від 0,49 до 0,92 коефіцієнта.

Залежність показників діяльності від результативності управління у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області

Групи сільсько-господарських підприємств за рівнем результативності діяльності, коефіцієнт	Кількість сільсько-господарських підприємств в групі	В середньому по групі господарств, коефіцієнт	Рівень рентабельності, %	Валова продукція на 100 га сільсько-господарських угідь, тис. грн.
До 0,60	66	0,58	11,9	877,31
0,61–0,70	44	0,65	20,85	940,55
Понад 0,70	74	0,85	35,48	1004
У середньому	184	0,69	22,74	940,62

Існує тісний зв'язок між діловою репутацією та виконанням зобов'язань перед суб'єктами за інтересами зовнішньо- та внутрішньосистемного спрямування, який по підприємствах не є однозначним. Встановлено, що із підвищенням коефіцієнта ділової репутації збільшуються відповідно і результативні показники. Де, із збільшенням ділової репутації в 1,85 раза збільшується відповідно валова продукція на 100 га сільськогосподарських угідь в 1,63 раза. Для оцінки рівня результативності системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств обґрунтовано методологію оцінки, в основу якої покладено 8 критеріїв зовнішньоекономічного та 7 критеріїв внутрішньосистемного спрямування; проаналізовано 184 підприємства як об'єкти дослідження на підставі розроблених багатофакторних моделей.

На основі SWOT-аналізу виявлено залежність результативних показників господарювання від факторів впливу, сильні сторони і можливості, слабкі сторони і загрози підприємств як соціально-економічних систем, так і системи управління. Вони покладені в основу виділення складових забезпечення результативності управління розвитком сільськогосподарських підприємств при його формуванні як системи.

У четвертому розділі «**Проектування результативної системи управління стратегією розвитку сільськогосподарських підприємств**» обґрунтовано: концептуальні засади проектування результативного управління стратегією розвитку сільськогосподарських підприємств; методологію формування результативного портфеля стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств на синергетичних засадах, управління реалізацією стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств.

Дослідженнями підтверджено, що методологія концепції розвитку соціально-економічних систем, зокрема стратегічного, повинна базуватися на двох постулатах розгляду концепції: як загальної категорії філософського, загальнонаукового методологічного підходу та категорії з розкриттям сутності даного поняття в контексті розвитку соціально-економічних систем стратегічно-синергетичного спрямування. За таких умов забезпечується єдність загального і функціонального, синтезу й аналізу, специфіки конкретних категорій як об'єктів дослідження.

У контексті авторського дослідження під концепцією стратегічного розвитку складних соціально-економічних систем на синергетичних засадах розуміємо розвиток згідно з пріоритетними стратегіями на принципах нелінійності, самоорганізації, системної взаємодії, динамічно якісного нового інноваційного порядку та динамічно-структурної раціональності. Таке розуміння сутності концепції розвитку господарюючих структур стратегічної орієнтації на синергетичних засадах покладено в основу системно-синергетичної методології формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Визначено, що реалізувати запропоновану концепцію можливо за умови урахування вимог системного підходу до формування обґрунтованих передумов як базової основи інформаційного забезпечення системи управління розвитком підприємств, які охоплюють 4 блоки: 1 – оцінки існуючого стану (стартові можливості); 2 – забезпечення розвитку потенційних можливостей зовнішнього та внутрішньосистемного спрямування; 3 – забезпечення розвитку потенційних можливостей внутрішньосистемного спрямування; 4 – забезпечення варіантів проектного спрямування управління підприємств з чітким виділенням складових їх елементів.

Акцент зроблено на необхідності розроблення політики стратегічного розвитку підприємств як соціально-економічних систем стосовно трьох основних блоків концептуальних засад формування політики розвитку аграрних підприємств.

Розроблено алгоритм системної синергетичності соціально-економічних формувань у контексті названих стратегічних пріоритетів.

Сформовано критеріальну базу оцінки іміджу підприємства, яка охоплює критерії: внутрішньосистемного спрямування – цінності фірми, організаційну культуру, культуру організації, організаційну поведінку, стиль керівництва, авторитет керівника, імідж персоналу, імідж організації, рівень дисципліни, рівень розвитку самоорганізації; зовнішнього спрямування – імідж товару, імідж споживача, соціальний імідж, бізнес-імідж організації, рівень соціальної відповідальності та дисципліни в системі організаційних взаємодій.

Пріоритетними визначено управлінський фактор, організаційну поведінку та взаємодію в системі забезпечення успіху. В цьому зв'язку виникає об'єктивна необхідність змінити логіку розв'язання задач стратегічного розвитку підприємств. Цілковито обґрунтованою є позиція науковців, які прийняту логічну послідовність дій щодо забезпечення розвитку соціально-економічних систем «стратегія – система – поведінка» змінюють на «поведінка – система – стратегія». Такий підхід покладено в основу формування системи забезпечення розвитку підприємств стратегічного спрямування (рис. 6).

У сучасних умовах розвитку підприємств, зокрема стратегічного, інтегруюча системно-синергетична методологія є базовою основою забезпечення успіху в їх діяльності шляхом побудови результативної системи управління та розробки нової парадигми формування портфеля стратегій.

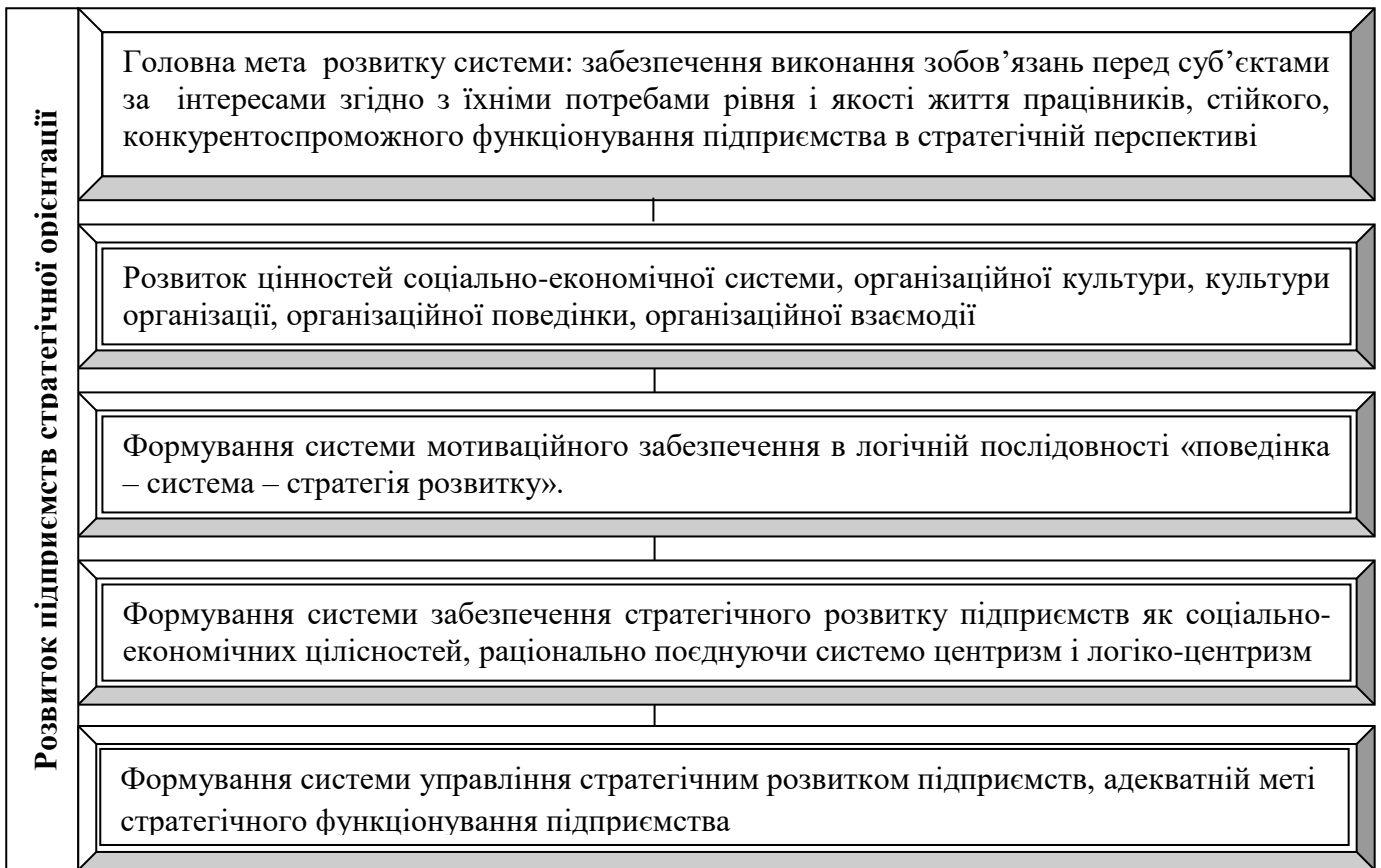

Рис. 6. Алгоритм формування системи забезпечення розвитку підприємств стратегічної орієнтації

В основу розробки нової парадигми покладено 17 методологічних вимог (фундаментальні пріоритети довгострокового розвитку аграрного сектору економіки експортної орієнтації; нормативно-стандартна якісного і правового спрямування вимога щодо експортної продукції як базової основи формування портфеля стратегій; об'єкти інвестиційного забезпечення пріоритетних напрямів розвитку експортоорієнтованих галузей аграрного сектору економіки України; визначено базові регіони експортної орієнтації з основних експортних видів продукції; рівень розвитку потенціалу платоспроможного попиту в країнах імпорту експортної продукції аграрного сектору України; рівень розвитку конкурентного середовища за сегментами ринку в країнах імпорту продукції та стратегічних зонах господарювання аграрного сектору України; регіональний рівень платоспроможності населення як суб'єкта попиту; рівень регіональної конкурентоспроможності на ринках продукції в стратегічних зонах господарювання; рівень конкурентоспроможного потенціалу підприємств у відповідних сегментах ринку та стратегічних зонах господарювання; рівень сформованості потенційних можливостей сільськогосподарських підприємств з урахуванням визначених цінових поступок, сформованого портфеля стратегій; обґрунтовано тип поведінки підприємства, тип управлінського профілю; рівень збалансованості за якісними параметрами складових визначеного типу управлінського профілю; рівень сформованості та розвитку організаційного потенціалу, потенціалу організаційного розвитку; рівень сформованості системи управління як цілісності в контексті визначених цілей та обраних стратегій розвитку підприємств; методологічний

інструментарій дослідження, моніторингу, діагностики, обґрунтування управлінських рішень; методологічний інструментарій оцінки результативності системи управління стратегічним розвитком підприємств аграрного сектору економіки; вимоги до формування результативної системи управління розвитком підприємств стратегічної орієнтації, логічної моделі побудови останніх як системних цілісностей за типами поведінки соціально-економічних систем з урахуванням стану економічного розвитку).

Логіку такого підходу використано при обґрунтуванні типів управлінського профілю, головної пріоритетної стратегії розвитку, портфеля функціонально-забезпечуючих стратегій, типів організаційного розвитку та організаційно-економічного механізму. Акцент зроблено на органічну взаємодію основних вимог (принципів) формування результативної системи управління з загальною цільовою спрямованістю розвитку організацій як системних цілісностей та загальною цільовою спрямованістю системи управління (цільової спрямованості, стратегічної орієнтації, системності, синергетичності, гнучкості, самоорганізаційного розвитку, упереджувальної дії, синхронізації, динамічності, організаційної взаємодії, збалансованості тріади влади, системної відповідальності, функціональної збалансованості, рефлексії).

Обґрунтовано умови забезпечення виконання функцій, сформованих на системно-синергетичних засадах результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств, які охоплюють: високий рівень сформованості системних елементів цілісності складних організаційно-виробничих соціально-економічних систем; обґрунтованої системи цільових установок у стратегічному, поточному розвитку підприємств; розуміння і бачення на упереджувальній основі факторів зовнішнього середовища як основних елементів активізації складних соціально-економічних систем та функціонально-забезпечуючих інститутів, спрямованих на їх розвиток через систему попиту і пропозицій; динамічної збалансованості в часовому і просторовому вимірі розвитку самоорганізаційних систем та інститутів регуляційного спрямування; високий рівень сформованості інститутів юридичного та організаційного спрямування, які регламентують поведінку соціально-економічних систем; рухомості інститутів юридичного та організаційного характеру, змінюючого та підсилюючо-ініціативного спрямування по відношенню до суб'єктів діяльності як суб'єктів пропозицій; розвитку внутрішньосистемних інститутів забезпечення передумов підсилення процесів ініціативно-стимулюючого спрямування; розвитку інтелектуального трудового потенціалу як суб'єкта інтелектуального потенціалу робочої продуктивної сили; розвитку організаційно-інтелектуальної складової соціально-економічних систем; розвитку мотиваційного потенціалу та його сили; обґрунтованості регулятивної функції інститутів на державному рівні в напрямі розвитку цінової політики, спрямованої на встановлення верхньої межі цін на товари (продукти) першої необхідності та ін.

Лише за таких передумов, як підтверджено власними дослідженнями, можливо встановити раціональний баланс на всіх рівнях управління, включаючи і підприємства, між процесами саморегулювання і регулювання. Варто наголосити, що наскрізна всеохоплююча приватизація великого капіталу прискорила процес

розбалансованості через порушення балансу в тріаді влади: «функція–ресурси»–«обов’язки–право» – «відповідальність–влада».

За логікою такої взаємодії створюватимуться передумови побудови результативної системи управління в органічній єдності самоорганізації і регуляції, відповідальності та контролю. При цьому акцентуємо увагу на зміну і співвідношення у формах власності основного капіталу (базових галузей) – між державною в різних її варіантах і приватною, що дасть змогу з вищою результативністю реалізувати свою цілеспрямовану регулюючу функцію, соціальну відповідальність та сприяти формуванню напрямів перебудови для розвитку попиту.

Передбачено необхідність пошуку оптимального співвідношення (балансу) між владним потенціалом, контролем та відповідальністю. Варіанти названих співвідношень у реальній практиці неоднозначні, а саме:

1) $KB = ВП$; 2) $KB \pi ВП$; 3) $KB \phi ВП$;

де KB – контроль і відповідальність; $ВП$ – владний потенціал.

За першого варіанта створюються передумови для формування системи управління самоорганізаційного, саморегуляційного спрямування демократичного типу поведінки, управлінського профілю 6–8 позицій.

При другому варіанті контроль та відповідальність як функціональні інститути самоорганізаційного спрямування не одержують розвитку і створюються передумови для посилення владних регуляційних функцій методів управління адміністративного типу поведінки.

За третього варіанта створюються передумови втрати можливостей забезпечення функціонування підприємств як цілісних систем при досягненні головної мети. Такий варіант дій характерний для підприємств ліберального типу поведінки.

Таким чином, розвиток підприємств як складних систем здійснюється не за одновекторним варіантом їх поведінки, а за різними типами. Кожний із них має свій часовий і просторовий лаг та механізм дії суб’єктів владно-власнісних відносин. Результативність вибору типу поведінки за визначеною нами класифікаційною ознакою може забезпечуватися поточно-ситуаційною потребою в часовому і просторовому вимірі.

Такий підхід враховано нами при формуванні результативної системи управління розвитком підприємств стратегічної орієнтації на базі збалансованої системи владних, організаційних та комунікаційних відносин на таких рівнях підприємств: з розвинутою системою вертикально-диверсифікаційної інтеграції; активних взаємодій їх підприємств з різними інститутами обслуговуючого спрямування; контактних аудиторій; з експортною орієнтацією та суб’єктами зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Розглянутий підхід покладено нами в основу проектування результативної системи відповідальності в організаційних формуваннях. Визначено основні етапи розв’язання названої проблеми, які охоплюють декілька варіантів проектної дії – обґрунтування: цільової спрямованості відповідальності як локальної системної цілісності та підсистеми в системі управління діяльністю підприємств; напрямів розвитку підприємств та типів їх поведінки; моделі розвитку організацій (підприємств); загальної цільової спрямованості розвитку підприємств; загальної

стратегії розвитку підприємств; функціонально-забезпечуючих стратегій досягнення цілей загальної стратегії; центрів відповідальності функціонального забезпечення реалізації як загальної, так і функціонально-забезпечуючих стратегій; діапазону відповідальності управлінського персоналу в системі діяльності; критеріїв відповідальності в розрізі функцій, цілей, завдань, стратегій, програм; системи повноважного забезпечення результативності відносин відповідальності.

Названі етапи є передумовою обґрунтування напрямів відповідальності за деталізованими об'єктами та критеріями. В основу методології системи відповідальності покладено: новий порядок елементів системи; нову структурно-елементну раціональність; системно-синергетичну сутність. Акцент зроблено на розвиток організаційної взаємодії як підсистеми управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

У цьому зв'язку запропоновано в структурах кооперативно-корпоративного напрямку спрямування створювати відділи (служби) управління розвитком організаційних формувань інтеграційного спрямування, контролінгові, маркетингово-діагностичні. Акцентовано увагу на розвитку функції з проектування і діагностики систем.

В структурах такого типу мають бути фахівці з питань антикризового розвитку, економічної безпеки, проектування системних цілісностей. Важливим у цій системі є створення передумов для підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств як цільової установки забезпечення динамічного їх розвитку.

На основі обґрунтованих методологічних підходів щодо розвитку підприємств як соціально-економічних систем нами розроблено структурно-логічну схему проектування результативної системи управління. Запропоновану логіку основних підходів до проектування результативної системи управління підприємствами покладено в основу системно-комплексного забезпечення реалізації конкурентних переваг в їх стратегічному розвитку на синергетичних засадах з урахуванням сформованих можливостей внутрішнього та зовнішнього спрямування (18 позицій).

Обґрунтована методологія формування портфеля стратегій розвитку підприємств на синергетичних засадах в контексті нової парадигми побудови результативного управління охоплює: розроблену систему методологічних вимог за 15 позиціями; алгоритм побудови результативного портфеля стратегій; алгоритм дослідження розвитку ринку економічних ресурсів; взаємозв'язок принципів формування результативної системи управління загальної цільової спрямованості організації та менеджменту; алгоритм формування системи управління стратегічним розвитком підприємств за рівнем їх економічного стану; критеріальну базу, яку систематизовано в три блоки:

1-й блок: пріоритети орієнтаційних поглядів – умови підтримання системи в стані динамічної цілісності – внутрішньосистемна інтеграція; типи поведінки організації – типи організаційного розвитку – типи управлінського профілю; цільова спрямованість – вибір головної пріоритетної стратегії розвитку підприємств – вибір портфеля функціонально-забезпечуючих стратегій; спосіб розвитку – типи реакції підприємств – типи поведінки організації;

2-й блок: моделі організації – порядки інновації – вибір форм функціональної інтеграції з інститутами зовнішнього середовища; організаційний клімат – ціннісні

орієнтації – організаційна культура; організаційна поведінка – організаційна взаємодія – система відповідальності; тип структури управління – управлінський потенціал – система контролю;

3-й блок: потенціал організації – кадровий потенціал – імідж керівника; стиль керівника – цільовий мотиваційний механізм – система комунікацій; ділова репутація – дистанція влади – креативна спрямованість (бачення факторів успіху); системно-комплексний підхід до формування портфеля стратегій з урахуванням вимог зовнішнього і внутрішнього спрямування; рівня сформованості потенціалу; напряму орієнтаційних дій; сформованих передумов забезпечення успіху реалізації стратегій; сформовану систему управління процесами взаємодій.

У п'ятому розділі «Удосконалення системи результативного управління розвитком сільськогосподарських підприємств стратегічної орієнтації» удосконалено: систему управління потенційно-стратегічними можливостями розвитку сільськогосподарських підприємств; інформаційну систему управління потенційно-стратегічними можливостями підприємств; реалізацію системно-синергетичного потенціалу сільськогосподарських підприємств в інтелектуально-креативному середовищі.

У сучасних умовах розвитку внутрішньосупільних та міждержавних інтеграційних процесів посилюється конкурентний тиск на підприємницькі структури аграрного сектору економіки. Тому конкурентоспроможність підприємств як соціально-економічних систем у таких умовах їх функціонування можливо забезпечити лише за певних обставин, які систематизовано й представлено у формулі (6):

$$P_{кп} = \frac{\sum_{i=1}^5 K_i}{5}, \quad (6)$$

де $P_{кп}$ – рівень конкурентоспроможності підприємств як соціально-економічних систем; K_1 – коефіцієнт рівня створення передумов забезпечення розвитку підприємницьких структур стратегічної орієнтації, адекватних стратегічним цілям, стадіям розвитку, типам поведінки та реакцій дій, стратегіям, пріоритетам; K_2 – коефіцієнт рівня сформованості потенціалу соціально-економічних систем гармонійно-орієнтованого спрямування; K_3 – коефіцієнт рівня сформованості системи інвестиційно-фінансового забезпечення цільової спрямованості реалізації програми стратегічного розвитку підприємницьких структур; K_4 – коефіцієнт рівня сформованості проактивної системи управління розвитком підприємств та дієвою управлінською командою; K_5 – коефіцієнт рівня пріоритетності темпів проведення змін у функціонально-забезпечуючих підсистемах розвитку підприємств порівняно з темпами реалізації етапних процесів такого розвитку та ін.

Ці ключові позиції формування ефективної системи управління інвестиційним забезпеченням стратегічного розвитку підприємств є основою формування портфеля стратегій розвитку таких формувань та стратегій їх довгострокового інвестування.

Для обґрунтування нашої позиції запропоновано методика визначення показників інвестиційної привабливості зовнішнього та внутрішнього середовища з розширеною системою критеріїв оцінки, яку представлено у формулі (7):

$$PII = \frac{PII_{фзс} + PII_{фвс}}{2}, \quad (7)$$

де PII – рівень інвестиційної привабливості; $PII_{фзс}$ – рівень інвестиційної привабливості факторів зовнішнього середовища; $PII_{фвс}$ – рівень інвестиційної привабливості факторів внутрішнього середовища.

В умовах посилення впливу зовнішнього конкурентного середовища на підприємницькі структури кожний із названих досліджуваних нами регіонів, а відповідно і господарюючих суб'єктів діяльності, потребує обґрунтування як напрямів, так і портфеля стратегій забезпечення їх динамічного розвитку. При цьому робимо акцент на системній організаційній взаємодії комплексних регіональних дій регіонів як суб'єктів територіального управління та безпосередніх підприємницьких структур з розширеною системою векторного напрямку цільової орієнтації. У цих умовах нами враховано, що однією із важливих проблем є забезпечення єдності інтересів підприємницьких суб'єктів діяльності та суб'єктів регіонального інтересу в системі забезпечення сталого розвитку регіону як гармонійно збалансованої органічної цілісності.

Враховано, що вибір портфеля стратегій динамічного сталого розвитку регіону як цілісності та стратегій його інвестиційного забезпечення є найбільш важливим питанням. Актуальною є проблема забезпечення балансу інтересів та їх пріоритет у системній ієрархії. Це покладено в основу розв'язання проблем загальносистемного регіонального та суб'єктно-бізнесового внутрішньо-регіонального характеру – екологічного, інтелектуального, соціального, економічного. При обґрунтуванні стратегії інвестиційної діяльності слід враховувати такі особливості при визначенні пріоритетів динамічного сталого розвитку регіону як системної цілісності, так і безпосередньо підприємницьких господарюючих структур, а також ціннісні орієнтації суб'єктів бізнесової діяльності. В сучасному ринковому середовищі у процесі їх діяльності виникають проблеми розв'язання суперечностей між цілями з орієнтацією на прибуток та збереженням робочих місць. Особливо це стосується бізнесових структур, які спрямовують свою діяльність на одержання прибутку не за рахунок обороту капіталу, а за рахунок маржі, що знайшло підтвердження в процесі дослідження. Розв'язанню суперечностей сприятиме сформована нами система регіонального управління інноваційним розвитком територіального виробничо-обслуговуючого комплексу та його інвестиційним забезпеченням з використанням можливих джерел фінансування. При цьому важлива роль відводиться розвитку диверсифікації як базової основи розширення робочих місць у контексті розв'язання проблеми зайнятості.

При визначенні цілей і стратегій їхнього досягнення враховано рівень насиченості ринку, оскільки він неоднозначний, де коефіцієнт варіації за співвідношенням між виробництвом та нормою забезпечення м'яса коливається від 21 % у Луганській області до 323 % у Черкаській області. По молоку від 17 % у Донецькій області до 147 % у Полтавській області. Такий підхід покладено в основу обґрунтування стратегій щодо частки на локальному і регіональному ринку в плані пошуку географічних його сегментів. За результатами дослідження в Тернопільській області рівень забезпеченості м'яса та м'ясопродуктів становить 62,8 7%, по молоку

та молокопродуктах – 118,02 %, по яйцях – 139,31 %, по овочах – 157,14 %, по картоплі 965,32 %. Тому для подальшого розвитку в області слід реалізувати такі стратегії за рівнем виробництва і споживання різних видів продукції: м'яса – прирісну стратегію для внутрішнього регіонального споживання та збільшення обсягів виробництва; молока – конкурентну міжрегіональну стратегію; яєць – стратегію стабілізації; за рівнем виробництва і споживання картоплі та зерна – пріоритетно-експортну стратегію; овочів – стратегію стабілізації.

З розвитком агрохолдингової діяльності, з одного боку, розширилися можливості зміни лагу в напрямку експортної орієнтації, а з іншого – відбувся процес деспеціалізації сільськогосподарських підприємств і регіонів. Підсилює цей процес політика держави з орієнтацією на європейські продовольчі ринки. Розширилися регіони використання експортно-орієнтованих стратегій сільськогосподарськими підприємствами в Україні для всіх основних продуктів харчування, що підтверджено в дисертаційній роботі.

Для забезпечення синергетичного ефекту нами виділено територіально-виробничі кластери, які представлено в дисертації.

У загальносистемній методології формування результативного управління розвитком підприємств значна роль відведена нами управлінню економічною безпекою соціально-економічних структур у контексті ієрархічних взаємодій суб'єктів діяльності на різних рівнях – держави, галузі, територіальних одиниць.

За такого підходу до формування управління економічною безпекою підприємницьких структур враховуватиметься потенціал гармонійної єдності статичної і динамічної в системі організаційних взаємодій названих ієрархічних рівнів, в її основу покладено семантичну сутність економічної безпеки, яка інтерпретується нами як рівень здатності сформованого внутрішньосистемного потенціалу підприємницьких структур, адекватного прогнозованим програмам, цілям, стратегіям розвитку та потенціалу інститутів зовнішнього середовища як основних можливостей та правил організаційно-економічної поведінки соціально-економічних систем, забезпечувати ефективне їх функціонування, конкурентоспроможність, синергетичний ефект шляхом раціонального використання сильних сторін і можливостей, нейтралізації слабких сторін та загроз у процесі діяльності.

Запропоновано систему інтеграційних показників оцінки економічної безпеки: інноваційно-інвестиційної, екологічно-біологічної, інтелектуально-кадрової, фінансово-економічної, техніко-технологічної, матеріально-технічної, управлінської складової та організаційної системи владних відносин, управлінської складової та організаційної системи соціальних відносин, управлінської складової та організаційної системи трудових відносин, ділової репутації та визначено індекси їх складових, які дають змогу виявити силу впливу на формування передумов забезпечення економічної безпеки, що є основою вибору напрямів підвищення її рівня при прийнятті та реалізації управлінських рішень.

Удосконалювати організаційні та інтелектуальні складові підприємств запропоновано здійснювати в органічній єдності через синергетичний ефект у процесі їхньої діяльності. Для обґрунтування критеріїв та системи показників оцінки організаційно-інтелектуальних складових нами уточнено ці поняття в такій інтерпретації. Організаційний потенціал як сформовану можливість та здатність

господарюючих структур шляхом використання організаційних складових через організаційно-управлінські процеси, організаційний розвиток в органічній єдності цінностей, організаційної культури, культури організації, організаційної поведінки, організаційної взаємодії забезпечувати результативність (синергетичний ефект) діяльності соціально-економічних систем. Інтелектуальний потенціал в контексті розвитку людського капіталу з соціальних, біологічних, економічних, функціонально-професійних, динамічно-розвиваючих інноваційних позицій. Запропонований концептуальний підхід покладено в основу обґрунтування системи фундаментальних теоретико-методологічних знань формування базових основ професіоналізму суб'єктів діяльності, які детально розкрито в дисертаційній роботі.

У цьому зв'язку акцентовано увагу на розвитку структури управління з розвинутими службами моніторингово-діагностичного, маркетингово-логістичного, контрольного-аналітичного, контролінгового спрямування, а також з управління розвитком інтелектуального потенціалу, інноваційної діяльності та економічної безпеки. У структурах управління такого типу особлива роль відводиться організаційно-інтелектуальній складовій.

У комплексі заходів забезпечення результативності управління розвитком підприємств на основі організаційно-інтелектуальної взаємодії важливою є систематизація організаційно-інтелектуальних факторів на вимогах синергетичної методології як об'єктів управлінського впливу (табл. 2).

Таблиця 2

Система організаційно-інтелектуальних факторів забезпечення синергетичної результативності підприємств економічно розвинутого спрямування

Рекомендовані стратегії розвитку	Стратегія розширення географічних сегментів ринку. Стратегія експортної орієнтації. Стратегія розвитку ділової репутації організації як базової основи забезпечення її конкурентного статусу в зовнішньому конкурентному середовищі
Рекомендований тип поведінки підприємств	Інноваційно-конкурентний експортної орієнтації
Рекомендований тип управлінського профілю	Спрямований саморозвиток з елементами стратегічно-асоціативного програмно-цільового управління
Рекомендований тип структур управління	Адаптивно-множинна ринково-стратегічного спрямування з розвинутою системою служб маркетингово-логістичної, моніторингово-діагностичної, контрольного-аналітичної орієнтації, інноваційного спрямування
Рекомендований стиль керівництва	Командно-співробітницького спрямування
Рекомендований інтелектуальний потенціал	Сформований на раціональній збалансованості системних знань, системної соціальної орієнтації, активізаційної переконаності та активізаційної діяльності, фізичної готовності
Рекомендований організаційний клімат	Інноваційно-ініціативний з орієнтацією на системні зміни
Організаційна поведінка	Відданість соціально-економічній системі через переконаність забезпечення її розвитку в раціональному поєднанні регулювання і саморегулювання, централізації і децентралізації
Організаційна взаємодія	Особливості організаційної взаємодії в системі корпоративних інтересів
Життєва позиція керівника	Орієнтація на забезпечення успіху в розвитку системи з поєднанням організації та самоорганізації

За аналогічною схемою визначається система організаційно-інтелектуальних факторів забезпечення синергетичної результативності підприємств з низьким та середнім рівнем їх розвитку.

В організаційному плані запропоновано впроваджувати програмно-цільові структури управління кластеризаційного спрямування. Кластеризацію в дисертаційній роботі розглянуто як організаційну форму і процес реалізації розроблених програм загального та функціонального забезпечення розвитку соціально-економічних систем.

На рівні сільськогосподарських підприємств як соціально-економічних систем нами визначено основні складові підвищення рівня активізаційної діяльності працівників, які лише в системній цілісності можуть створити активізаційний синергетичний потенціал. Важлива роль в цій системі належить управлінню на всіх ієрархічних рівнях і, зокрема, на рівні сільськогосподарських підприємств. Від рівня його сформованості як потенціалу залежить результативність діяльності підприємницьких структур. При цьому, важливо враховувати можливі організаційні форми, управлінський профіль, вимоги до кадрового потенціалу, можливі ризики, та основні стратегії, які визначатимуть специфіку управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Обґрунтовано основні вимоги системного підходу до формування такого потенціалу, який враховуватиме у взаємодії потенціал зовнішнього і внутрішнього середовищ. Важлива роль у цій системі належить управлінню на всіх ієрархічних рівнях і, зокрема, на рівні сільськогосподарських підприємств. Від рівня його сформованості як потенціалу залежить результативність діяльності підприємницьких структур.

На основі теоретичних та емпіричних досліджень обґрунтовано варіанти можливого раціонального співвідношення державного регулювання і саморегулювання підприємницьких структур (табл. 3).

Таблиця 3

**Рівні розвитку соціальної відповідальності залежно від рівнів розвитку:
державного регулювання орієнтації на загальносистемний інтерес**

Умови	Рівень розвитку державного регулювання, %								
	10	15	20	25	30	35	40	45	50
Рівень розвитку соціальної відповідальності	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5
Рівень орієнтації на загальносистемні інтереси	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4
Готовність функціонувати на принципах самоорганізації, саморегуляції, рівень розвитку цінностей	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3

На основі одержання інформації такого плану постає можливість з використанням системного підходу визначати реальний рівень збалансованості (адекватності) державного регулювання та саморегулювання соціально-економічних систем.

Аналітичне осмислення рівнів збалансованості дає змогу шляхом співставлення індексів потенціалів з результативними показниками визначати: силу їх впливу на кінцевий результат, рівень ризику та стан економічної безпеки соціально-економічних систем, результативність системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств, їх ділову репутацію та ін.

Спираючись на узагальнення обґрунтованих нами методологічних підходів до формування результативних систем управління розвитком господарюючих структур різних організаційних форм запропоновано загальну модель її створення, яка охоплює три основні блоки: аналітично-діагностичний, загально-цільової орієнтації, функціонально-забезпечуючих підсистем.

На основі узагальнення розроблених теоретико-методологічних підходів (1–4 розділи дисертаційної роботи) запропоновано варіант формування результативної системи управління розвитком підприємств, яка охоплює 10 етапів систематизованих у блоки: методологію формування результативної системи управління розвитком підприємств; оцінку рівня розвитку підприємств; оцінку результативної системи управління як цілісності; оцінку рівня розвитку функціональних підсистем системи управління як цілісності; оцінку результативності механізмів управління; оцінку ринку та його платоспроможності; обґрунтування можливих у перспективі організаційних форм господарювання; організаційні форми асоціативного спрямування; обґрунтування цільової спрямованості діяльності підприємств; обґрунтування системи: пріоритетів розвитку підприємств, ціннісних орієнтацій; формування проектної системи управління за організаційними формами господарювання та напрями їх розвитку. В дисертаційній роботі названі етапи представлено в деталізованому варіанті згідно з методологією дерева цілей.

Таким чином, лише системно функціональний підхід до формування результативної системи управління підприємствами забезпечить їх динамічну ефективну діяльність.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі узагальнені теоретичні положення та запропоновані нові методологічні підходи до формування результативної системи управління підприємствами в контексті соціально-економічної концепції їх розвитку як цілісності на синергетичних засадах. Основні результати дисертаційної роботи сформувані у таких висновках:

1. На основі узагальнення теоретико-методологічних положень формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств виявлено різні підходи до розкриття сутності поняття «розвиток соціально-економічних систем» і відсутність визначеності його цільової спрямованості як головного системоутворювального критерію, а відповідно, й обґрунтування цільової спрямованості діяльності підприємств та їх системи менеджменту. В нашій інтерпретації «розвиток соціально-економічних систем» на відміну від інших трактувань достатньо повно розкриває сутність даного поняття в органічній єдності складових системної цілісності, організації і менеджменту, цільової спрямованості

суб'єкта діяльності та системних змін, що дозволить сформувати системну методологію їх стратегічного розвитку, обґрунтувати критерії і показники оцінки та побудувати результативну систему управління розвитком соціально-економічних формувань.

2. Розроблена системна методологія формування результативного управління гармонійним розвитком підприємств базується на соціально-економічній концепції влади, теоретичних положеннях, законах розвитку, цільових установках, критеріях оцінки, цільових пріоритетах та пріоритетах потенційних поглядів у системі напрямів дій, розширеній системі складових результативного управління, що підвищить рівень сформованих організаційних утворень та менеджменту як системних цілісностей і сприятиме соціально-економічному зростанню в їх стратегічному розвитку.

3. В сучасних умовах здійснення трансформаційних процесів важливою проблемою є забезпечення результативності діяльності соціально-економічних систем в органічній єдності інтелектуально-людських, соціальних, екологічних та економічних складових на нових підходах до формування управління їх стратегічним розвитком. Розв'язанню названої проблеми сприятимуть сформовані автором методологічні засади розвитку соціально-економічних систем та менеджменту в контексті якісно змінюваних процесів у системі відносин: владних, власності, власнісно-владних, суб'єктно-суб'єктних, суб'єктно-об'єктних, соціально-трудова, цільових установок згідно з кількісно-якісними параметрами екологічних, соціальних, економічних індикаторів розвитку для обґрунтування структурної раціональності в системі тріадної взаємодії. Акцентовано увагу на забезпеченні збалансованості між спеціалізованим роздвоєнням та інтеграційним синтезом, як цілісністю, що визначатиме раціональний рівень відносин міри і гармонії в системах. Такий підхід покладено в основу визначення синергетичного ефекту як гармонійної збалансованості складних елементів як підсистем в органічній єдності з організаційним фактором (8 критеріїв). Аналогічний підхід використано при визначенні синергетичного ефекту від одночасного використання всіх видів потенціалів.

4. Аналітичне осмислення процесів, які відбуваються у зовнішньому середовищі внаслідок трансформаційних перетворень у розвитку соціально-економічних систем інтеграційного, глобалізаційного та організаційного спрямування, доводить, що кінцева їх результативність у стратегічному аспекті визначатиметься рівнем сформованості й упереджувальній адекватності до нових якісно змінюваних факторів на обраних ринках стратегічних зон господарювання системи управління. Створення такої системи пропонується здійснювати на концептуальних засадах формування системного управління стратегічним розвитком соціально-економічних систем за типами їх поведінки, життєвими циклами розвитку, порядками інновацій, пріоритетних стратегій, управлінського профілю. Важливою складовою такого підходу є обґрунтування класифікаційних ознак, часового і просторового лагу конкурентоспроможного стійкого розвитку системної цілісності, точок флуктуаційно-біфуркаційних системно змінюваних процесів, точок формування нових структурних раціональностей.

Результатами емпіричного дослідження підтверджено позицію дисертанта щодо пріоритетності управління в забезпеченні успішної діяльності сільсько-господарських підприємств факторними ознаками їх впливу на кінцеві показники господарювання. У процесі дослідження виявлено несистемний підхід щодо формування менеджменту як системної цілісності в контексті трансформаційних перетворень. Звідси випливає проблема теоретико-методологічного спрямування.

5. Оцінка діяльності аграрних соціально-економічних систем дає підставу стверджувати про наявність прямої залежності результативності господарюючих структур у довгостроковому функціонуванні від динамічно-раціональної збалансованості їх складових як системних цілісностей, включаючи організаційно-управлінський, ціннісно-орієнтаційний, організаційно-культурний, організаційно-взаємодіючий, сформованих на вимогах синергетичної методології.

У цьому контексті, враховуючи неоднозначність підходів до розкриття сутності поняття „синергетика”, з позицій сутнісної повноти запропоноване власне тлумачення даного поняття як базової основи обґрунтування складових синергетичної концепції розвитку організаційних формувань, методології дослідження, критеріїв формування результативної системи управління організаціями на синергетичних засадах, методології формування блочно-модульного, системно-синергетичного потенціалу та їх оцінки за напрямками розвитку організацій.

6. Удосконалення управління розвитком підприємств запропоновано здійснювати на вимогах системно-синергетичної методології, основою якої є система наукових засад, сформованої на принципово нових положеннях синергетичної теорії щодо обґрунтування: методів дослідження, семантичного і математичного моделювання, інформаційного забезпечення управління соціальними, екологічними та економічними процесами, системи управління як цілісності в органічній єдності її функціональних видів.

7. Емпіричними дослідженнями сільськогосподарських підприємств як соціально-економічних систем від загального до конкретно-часткового виявлено основні тенденції розвитку, взаємозалежність факторів та їх вплив на кінцеві результати господарювання, сильні сторони і можливості, слабкі сторони і загрози в управлінні діяльністю підприємницьких структур. Встановлено неоднозначність результативних показників діяльності підприємств як в розрізі областей, так і в адміністративних районах. Так, в областях України виявлено великий розмах варіації (в коефіцієнтах) по урожайності зернових, який коливається від 0,72 у Луганській області до 1,2 у Тернопільській. Аналогічна ситуація спостерігається і в адміністративних районах Тернопільської області. Різний рівень і рентабельності, який коливається від 2,7 % у Підгаєцькому районі до 46,9 % у Зборівському. Із вищесказаного можна зробити висновок, що в адміністративних районах Тернопільської області сформовано різні фінансові можливості.

8. Головною передумовою забезпечення сталого розвитку підприємницьких структур нами визначено методологію формування результативної системи управління їх діяльністю та діагностики з розширеною критеріальною базою оцінки соціально-економічних систем. За результатами дослідження встановлено: низький рівень екологічного, соціального та економічного розвитку з коефіцієнтами

відповідно: 0,55; 0,38; 0,33; низький рівень і інноваційно-інвестиційної привабливості з коефіцієнтом 0,36; різним рівнем ділової репутації, який коливається за величиною від 0,49 до 0,92 коефіцієнта; невідповідність системи управління вимогам ринкового середовища, де в сільськогосподарських підприємствах 1 і 2 групи, коефіцієнт використання можливостей за чистим доходом та валовою продукцією знаходиться нижче одиниці, в 3 групі за чистим доходом (виручкою від реалізації) – 1,23, за виробництвом валової продукції 1,04.

Для підвищення рівня повноти інформаційного забезпечення управлінської діяльності пропонується здійснювати оцінку результативності системи управління розвитком підприємств з розширеною системою факторів забезпечення успіху: зовнішнього і внутрішнього середовища інноваційно-інвестиційного, цінового, маркетингового, комунікаційного, організаційно-взаємодіючого, управлінського, синергетичного спрямування в органічній цілісній єдності потенціалів – управлінського, інтелектуального, організаційного в системі цінностей, організаційної культури, поведінки, взаємодії. Це дасть змогу виявити потенційні можливості управлінської команди, її сильні та слабкі сторони.

9. Концепція стратегічного розвитку на синергетичних засадах є науковою основою системно-синергетичної методології формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств як складних утворень. Реалізацію запропонованої концепції можливо здійснити на вимогах системного підходу до формування обґрунтованих передумов забезпечення розвитку підприємств стратегічно-синергетичної орієнтації по 16 позиціях.

Емпіричними дослідженнями підтверджено пріоритетність управлінського потенціалу, організаційної поведінки та взаємодії в складових системи забезпечення успіху, які охоплюють: цінності, організаційну культуру, культуру організації, іміджеві складові підприємства, інтелектуальний потенціал.

10. Для обґрунтування портфеля стратегій як важливого цільового фактора забезпечення успішної діяльності соціально-економічних систем з урахуванням синергетичної методології використано наукові засади, які охоплюють: нову парадигму стратегічного розвитку організацій, систему створених передумов (17 позицій), технологію побудови результативного портфеля стратегій, принципи формування результативної системи управління стратегічним розвитком підприємств, комплекс сформованих передумов забезпечення реалізації потенційних можливостей менеджменту стратегічним розвитком організаційних формувань.

11. Обґрунтування інноваційно-інвестиційних стратегій та формування територіально-виробничих кластерів пропонується здійснювати на основі виділених кількісних та якісних чинників інноваційно-інвестиційної привабливості, визначених на розроблених нами методологічних засадах формування критеріїв та системи показників оцінки їх рівня по регіонах як територіальної стратегічної зони функціонування підприємств.

12. Забезпечення єдності інтересів суб'єктів діяльності виробників сировини, переробників, інститутів функціонального забезпечення та збутово-логістичного спрямування, а також споживачів пропонується здійснювати на основі системного підходу до формування організаційного механізму через розвиток корпоративних структур інтегрованого, асоціативного, кластеризаційного спрямування, методики

розподілу доходу на частку вкладеного капіталу, обґрунтованої цінової політики та використання стратегій цінових знижок.

13. У сучасних умовах нестабільного розвитку національної економіки однією із важливих проблем є забезпечення економічної безпеки підприємств як соціально-економічних систем шляхом зміцнення платоспроможного ринкового попиту: регулятивними механізмами державного спрямування через систему підвищеної реальної заробітної плати, пенсій, бюджетного фінансування, програмно цільового інвестування, стратегічних проектів; зміни пріоритетів бізнесової діяльності чисто економічного спрямування на соціально-екологічний та економічний; зміцнення гарантованих платежів через механізми кредитного забезпечення з обґрунтованими низькими процентними ставками; акумуляції регіональних фінансових ресурсів шляхом створення агропромислово-фінансових груп, регіональних фондів розвитку, інших регіональних інститутів корпоративного спрямування; сформованої системи передумов (які систематизовано і виділено нами в 16 груп) забезпечення ефективного функціонування підприємств аграрного сектору економіки, результативного управління.

14. Формування організаційно-інтелектуального потенціалу стратегічного розвитку підприємств на синергетичних засадах запропоновано здійснювати на систематизованих нами методологічних підходах, які ґрунтуються на: методології органічної єдності організаційних складових через організаційно-управлінські процеси, організаційний розвиток та організаційну взаємодію в системі діяльності соціально-економічних систем; інтелектуальних – через розвиток людського капіталу з соціальних, функціонально-професійних, динамічно-розвиваючих інноваційних позицій; з соціальних – як суб'єкта соціальних відносин у контексті ціннісних орієнтацій загальної традиційної культури, культури поведінки, культури взаємовідносин; з біологічних – через фізичні складові суб'єкта як інтелектуального ресурсу; економічних – як головного носія потенціалу продуктивної сили.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та розділи у монографіях:

1. Судомир С. М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: [монографія] / С. М. Судомир. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 483 с.

2. Судомир С. М. Результативне управління соціально-економічними системами аграрного сектору економіки: [монографія] / С. М. Судомир. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 113 с.

3. Судомир С. М. Управление стратегическим развитием сельскохозяйственных предприятий: синергетический аспект / С. М. Судомир // Менеджмент и маркетинг. Текущие научные проблемы Восточной Европы: [коллективная монография] / под ред. Марты Ющик. – Politehnika Lubelska. – Lublin, 2013. – С. 48–57. (Здобувачу належить підрозділ «Управление стратегическим развитием сельскохозяйственных предприятий: синергетический аспект»).

4. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): [колективна монографія] / [О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир**, Ю. С. Гудзинська та інші]; за заг. ред. О. Д. Гудзинського – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с. (Здобувачу належать підрозділи: «Синергетичний підхід в розвитку соціально-економічних систем в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України»; «Організаційно-управлінська складова синергетичного підходу до формування системи менеджменту інноваційного спрямування», де автором розроблено концепції розвитку суспільства на принципах змішаної економіки; «Управління стратегічним інноваційним розвитком підприємств як соціально-економічних систем», де автором обґрунтовано методіку оцінки результативної системи стратегічного управління інноваційним розвитком).

5. Гудзинський О. Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): [монографія] / О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир**, Т. О. Гуренко. – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с. (Здобувачу належать підрозділи: «Потенціал підприємств: сутність, об'єкт управління, взаємозв'язок з стратегічним розвитком»; «Управління формуванням та розвитком потенціалу підприємств»; «Методологія оцінки стратегічного потенціалу підприємств»).

6. Гудзинський О. Д. Управління результативністю діяльності підприємств (теоретико-методологічний аспект): [монографія] / О. Д. Гудзинський, Н. В. Гайдамак, **С. М. Судомир** – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2011. – 175 с. (Здобувачу належать підрозділи: «Потенціал системи як основа забезпечення результативності функціонування підприємства»; «Оцінка результативності системи управління потенціалом підприємств»; «Концептуальні засади формування результативної системи управління потенціалом підприємств»).

7. Гудзинський О. Д. Контроль в системі стратегічного управління підприємствами (теоретико-методологічний аспект): [монографія] / [О. Д. Гудзинський О. Д., **С. М. Судомир**, М. М. Аксентюк, О. С. Пилипенко]. – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2011. – 325 с. (Здобувачу належить розділ 5. Теоретичні основи управління потенціалом стратегічного розвитку підприємств).

Статті у наукових фахових виданнях України:

8. Сахацький М. П. Методологія формування результативної системи управління активізацією суб'єктів діяльності / М. П. Сахацький, **С. М. Судомир** // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2010. – Вип. 3 (54), том I. – С. 10–14. (Здобувачем обґрунтовано методологічні підходи до формування системи управління активізацією діяльності підприємницьких структур).

9. Судомир С. М. Теоретико-методологічні підходи визначення сутності поняття «Конкурентоздатність» в економічній літературі / С. М. Судомир // Агросвіт. – 2010. – № 17. – С. 36–37.

10. Судомир С. М. Методологічні засади до формування управління потенціалом як системної цілісності / С. М. Судомир // Інноваційна економіка. – 2010. – № 3. – С. 83–85.

11. Судомир С. М. Потенціал системи як основа забезпечення результативності функціонування підприємства / С. М. Судомир // Сталій розвиток економіки. – 2010. – № 3. – С. 67–72.

12. Сидяга Б. Методологічні аспекти формування результативної системи управління стратегічним потенціалом підприємств / Б. Сидяга, **С. М. Судомир** // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3. – С. 169–173. *(Здобувачем обґрунтовано методологічні підходи до формування адаптивно розвиваючої системи управління потенціалом).*

13. Судомир С. М. Стратегія розвитку підприємств та її цільова спрямованість / С. М. Судомир // Інноваційна економіка. – 2011. – № 2. – С. 67–68.

14. Судомир С. М. Стратегічне управління розвитком підприємства / **С. М. Судомир**, С. В. Герчанівська // Агросвіт. – 2011. – № 13–14. – С. 33–35. *(Здобувачем встановлено залежність портфеля стратегій від рівня економічного розвитку підприємства, розроблено модель стратегічного управління розвитком підприємства).*

15. Судомир С. М. Методологія оцінювання стратегічного потенціалу / С. М. Судомир // Ринок праці та зайнятість населення. – 2011. – № 2 (27). – С. 10–14.

16. Судомир С. М. Модель управління стратегічним потенціалом підприємства / **С. М. Судомир**, Г. М. Качурівська // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4 [30]. – С. 85–87. *(Здобувачем розроблено модель управління стратегічним потенціалом підприємства, обґрунтовано логічну послідовність дій при формуванні результативної системи управління потенціалом підприємства, розроблено концепцію стратегічного розвитку підприємств).*

17. Гудзинський О. Д. Управління формуванням ланцюгів постачання в сільському господарстві / О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир** // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6 [32]. – С. 179–181. *(Здобувачем визначено специфічні умови, які впливають на діяльність логістичних систем, та встановлено основні принципи їх побудови).*

18. Судомир С. М. Синергетичний потенціал стратегічного розвитку підприємств / С. М. Судомир // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6 [35]. – С. 90–92.

19. Гудзинський О. Д. Регіональні засади забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир** // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10 [36]. – С. 133–135. *(Здобувачем обґрунтовано методологічний підхід до формування регіональних засад забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції).*

20. Гудзинський О. Д. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємницьких структур / О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир** // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 6 [16]. – С. 186–189. *(Здобувачем оцінено сучасний стан теоретико-методологічного забезпечення стратегічного управління інноваційного розвитку підприємницьких структур).*

21. Судомир С. М. Синергетичний підхід в управлінні розвитком власновладних відносин в підприємствах АПК / С. М. Судомир // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» – 2012. – № 749. – С. 291–294.

22. Гудзинський О. Д. Стратегічне управління змінами: синергетичний аспект / О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир** // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3 [41]. – С. 203–205. *(Здобувачем оцінено існуючий стан стратегічного управління змінами та сформовано нові методологічні підходи щодо забезпечення його розвитку).*

23. Судомир С. М. Гармонізація розвитку сільських територій: синергетичний підхід / С. М. Судомир // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2 (22). – Т. 1. – С. 259–263.

24. Гудзинський О. Д. Інституційне забезпечення результативної системи управління розвитком аграрного сектора економіки / О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир** // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 4 [21]. – С. 9–14. *(Здобувачем обтунтовано методологічні підходи до формування результативної системи інформаційного забезпечення стратегічного розвитку підприємств аграрного сектору економіки).*

25. Судомир С. М. Економіко-математичне моделювання залежності споживання від виробництва основних продуктів харчування / **С. М. Судомир**, Г. М. Качурівська // Інноваційна економіка. – 2013. – № 4 [42]. – С. 324–329. *(Здобувачем з'ясовано тісноту зв'язку в регіонах України між виробництвом і споживанням основних продуктів харчування).*

26. Судомир С. М. Методологія стратегій розвитку і управління результативністю підприємств / С. М. Судомир // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 4 (24). – С. 222–228.

27. Судомир С. М. Формування результативної системи управління в контексті трансформаційних перетворень / С. М. Судомир // Вісник Національного технічного університету «ХП». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – 2013. – № 53 (1026) – С. 154–159.

28. Судомир С. М. Фактори забезпечення синергетичного ефекту в діяльності сільськогосподарських підприємств / С. М. Судомир // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет». Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 158. – С. 81–87.

29. Судомир С. М. Проблеми виявлення потенціалу розвитку організації / С. М. Судомир // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 1 (25). – С. 225–228.

30. Судомир С. М. Методологія оцінки інвестиційної привабливості виробничих соціально-економічних систем / С. М. Судомир // Вісник Одеського національного університету. – 2014. – Т. 19, вип. 2. – С. 82–83.

31. Гудзинський О. Д. Ризики та економічна безпека соціально-економічних систем / О. Д. Гудзинський, **С. М. Судомир** // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 2 (26). – С. 35–38. *(Здобувачем дано визначення економічної безпеки соціально-економічних систем, виокремлено основні системо-забезпечуючі фактори економічної безпеки, які систематизовано і виділено в групи).*

32. Судомир С. М. Формування стратегій інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств: методологічний аспект / С. М. Судомир // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 3 (27). – С. 106–108.

33. Судомир С. М. Методологія формування менеджменту синергетичного інституціонально-структурного спрямування / С. М. Судомир // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 7. – Ч. 3. – С. 191–193.

34. Судомир С. М. Наукові підходи до розкриття сутності категорії «синергетика» / С. М. Судомир // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 6. Т. 3. – С. 191–193.

35. Судомир С. М. Роль ділової репутації в управлінні розвитком підприємства / С. М. Судомир // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 8. – С. 114–118.

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз:

36. Судомир С. М. Розвиток соціально-економічних систем конкурентоспроможного спрямування / С. М. Судомир // Економічний часопис-XXI. – № 9–10 (1) ' 2013. – С. 57–60.

37. Судомир С. М. Діалектика розвитку систем / С. М. Судомир // Економіст. – 2014. – № 3. – С. 64–66.

38. Судомир С. М. Синергетична методологія оцінки результативності розвитку регіонально-аграрного сектора економіки України / С. М. Судомир // Економіст. – 2014. – № 2. – С. 31–34.

Статті у наукових виданнях інших держав:

39. Sudomyr S. Bifurcation in the system to ensure synergies in enterprise activity: theoretical and methodological aspect / S. Sudomyr // Nauka i Studia. – 2012. – № 15 [60]. – С. 65–71.

40. Судомир С. М. Синергетический подход в управлении стратегическим развитием предприятий / С. М. Судомир // Вестник Белорусской государственной сельскохозяйственной академии. – 2014. – № 2. – С. 16–22.

41. Судомир С. М. Результативность системы управления организационным развитием предприятий / С. М. Судомир // АПК: экономика, управление. – 2014. – № 8. – С. 81–86.

Тези наукових доповідей:

42. Судомир С. М. Блочно-модульний методологічний підхід в систематизації видів потенціалу / С. М. Судомир // Новини от добрата наука: V міжнародна научна практична конференція, 17–25 мая 2009 р.: тези доклада. – София, 2009 р. – Т. 7. Економіки. – С. 45–48.

43. Судомир С. М. Основні зміни в стратегічному управлінні організацією в умовах розвитку системи управління / С. М. Судомир // Dynamika naukowych badań: V międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 07–15 lipca 2009 r.: тези доповіді. – Przemysl: Nauka i studia, 2009 r. Volume 2. Ekonomiczne nauki. – S. 46–48.

44. Судомир С. М. Забезпечення синергетичного ефекту в процесі розвитку суспільства, регіонів і організаційних формувань / С. М. Судомир // Бъдещите изследвания: VII международна научна практична конференция, 17–25 февруари 2011 р.: тезиси доклада. – София, 2011 р. – Т. 5. Икономики. – С. 74–76.

45. Судомир С. М. Еволюція трактування сутності «менеджмент» в економічній літературі / С. М. Судомир // Актуальні проблеми економіки, менеджменту, маркетингу: VII міжнародна науково-практична конференція, 10–11 лютого 2012 р.: тези доповіді. – Львів: Львівська економічна фундація, 2012. – Ч I. – С. 129–130.

46. Судомир С. М. Атрактор в системі забезпечення синергетичного ефекту в діяльності підприємств: теоретико-методологічний аспект / С. М. Судомир // Продовольча, енергетична і екологічна проблеми: механізми вирішення: міжнародна науково-практична конференція, 13–14 грудня 2012 р.: тези доповіді. – Тернопіль, 2012. – С. 56–57.

47. Судомир С. М. Досягнення синергетичного ефекту при злиттях і поглинаннях компаній / С. М. Судомир // Україна в євроінтеграційних процесах: XVIII міжнародна науково-практична конференція, 16–17 лютого 2013 р.: тези доповіді. – К.: КиМУ, 2013. – Т. 1. – С. 142–143.

48. Судомир С. М. Синергетичний підхід до трактування інноваційного потенціалу підприємства / С. М. Судомир // Шевченківська весна: Економіка: XI міжнародна науково-практична конференція, студентів, аспірантів та молодих вчених, 18–22 березня 2013 р.: тези доповіді. – Київ, 2013. – Вип. XI. – С. 396–398.

49. Судомир С. М. Синергетичний підхід у формуванні системи управління конкурентоспроможності підприємств / С. М. Судомир // Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми: II міжнародна науково-практична конференція, 25–26 січня 2013 р.: тези доповіді. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 44–46.

50. Судомир С. М. Конкурентно-синергетичний бенчмаркінг / С. М. Судомир // Економіка в умовах глобалізації: проблеми, тенденції, перспективи: I міжнародна науково-практична інтернет-конференція, 25 лютого – 1 березня 2013 р.: тези доповіді. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2013. – С. 195–197.

51. Судомир С. М. Синергетичні засади формування стійкості соціально-економічних систем / С. М. Судомир // Соціально-економічна політика в умовах трансформаційних змін: міжнародна науково-практична конференція, 13 березня 2013 р.: тези доповіді. – Полтава, 2013. – С. 164–166.

52. Судомир С. М. Синергетична модель управління економічною системою / С. М. Судомир // Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності: I міжнародна науково-практична конференція, 15–16 лютого 2013 р.: тези доповіді. – Одеса, 2013. – С. 81–82.

53. Судомир С. М. Мотиваційний механізм в системі діяльності: синергетичний аспект / С. М. Судомир // Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: міжнародна науково-практична конференція, 18–20 квітня 2013 р.: тези доповіді. – Хмельницьк: Хмельницький університет управління та права, 2013. – С. 425–428.

54. Судомир С. М. Синергізм в управлінні системними змінами / С. М. Судомир // Соціально-економічні трансформації в умовах глобалізації:

світовий та вітчизняний виміри: міжнародна науково-практична конференція, 1–2 березня 2013 р.: тези доповіді. – Херсон, 2013. – С. 50–52.

55. Судомир С. М. Управління конкурентними перевагами підприємств: синергетичний аспект / С. М. Судомир // Економічний ріст в умовах державно-приватного партнерства: III міжнародна науково-практична конференція, 15–16 березня 2013 р.: тези доповіді. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 185–186.

56. Судомир С. М. Інноваційний розвиток підприємств: синергетичний підхід / С. М. Судомир // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід : VI міжнародна науково-практична конференція молодих вчених і студентів, 25–26 квітня 2013 р.: тези доповіді. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – С. 62–64.

57. Судомир С. М. Синергетичний підхід в системі планування діяльності сільськогосподарського підприємства / С. М. Судомир // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: V міжнародна науково-практична конференція, 23–24 квітня 2013 р.: тези доповіді. – Тернопіль, 2013. – С. 270–272.

58. Судомир С. М. Механізм забезпечення синергетичної взаємодії векторів сталого розвитку сільських територій / С. М. Судомир // Соціально-економічний розвиток сільських територій: міжнародна науково-практична конференція, 23–24 травня 2013 р.: тези доповіді. – Бережани: ВП НУБІП України «БАТІ», 2013. – С. 29–31.

59. Судомир С. М. Гармонізація розвитку підприємств в умовах здійснення трансформаційних перетворень / С. М. Судомир // Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки: II міжнародна науково-практична конференція, 18–19 квітня 2013 р.: тези доповіді. – Рівне: НУВГП, 2013. – С. 258–261.

60. Судомир С. М. Синергетичний ефект агропромислової інтеграції / С. М. Судомир // Формування конкурентоспроможної національної економіки: світовий досвід та вітчизняні реалії: міжнародна науково-практична конференція, 19–20 квітня 2013 р.: тези доповіді. – Херсон, 2013. – С. 57–58.

61. Судомир С. М. Управління результативністю організаційних систем / С. М. Судомир // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств: VI міжнародна науково-практична конференція, 30–31 жовтня 2013 р.: тези доповіді. – Харків: НТУ «ХП», 2013. – С. 97–98.

62. Судомир С. М. Синергический эффект в маркетинговой деятельности / С. М. Судомир // Экономические и организационные проблемы управления в современных условиях: межвузовская научно-практическая конференция профессорско-преподавательского состава: тезисы доклада.– Брянск: БГТУ, 2014. – С. 556–559.

63. Судомир С. М. Методичні підходи до оцінки стійкого розвитку регіону / С. М. Судомир // Актуальні питання сталого розвитку сільськогосподарського виробництва: міжнародна науково-практична конференція, 24–25 квітня 2014 р.: тези доповіді. – Бережани: ВП НУБІП України «БАТІ», 2014. – С. 62–64.

64. Судомир С. М. Розвиток соціально-економічних систем: синергетичний підхід / С. М. Судомир // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств:

VII міжнародна науково-практична конференція, 29–30 жовтня 2014 р.: тези доповіді. – Харків: НТУ «ХП», 2014. – С. 58–60.

АНОТАЦІЯ

Судомир С. М. Формування результативної системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2016.

У дисертаційній роботі науково обґрунтовано загальнотеоретичне тлумачення поняття «розвиток соціально-економічних систем» для визначення головної цілі при формуванні результативної системи управління розвитком підприємств. Розроблено системну методологію формування результативного управління розвитком підприємств, яка базується на: соціально-економічній концепції влади, науковому тлумаченні понять «результативне управління», «результативність», пріоритету орієнтаційних поглядів у системі напрямів дій, розширеному відображенні її складових та аналітичному осмисленні наукових положень у системі теорій і вимог законів розвитку сільськогосподарських підприємств, передумов забезпечення розвитку соціально-економічних систем. Сформовано методологічні засади розвитку сільськогосподарських підприємств та менеджменту в контексті якісно змінюваних процесів в системі відносин. Обґрунтовано наукові засади формування портфеля стратегій розвитку підприємств на вимогах синергетичної методології, нової парадигми стратегічного розвитку соціально-економічних систем, принципів управління їх стратегічним розвитком. Поглиблено тлумачення поняття «синергетика» для обґрунтування складових концепції розвитку соціально-економічних систем, формування потенціалу та результативної системи управління сільськогосподарськими підприємствами на синергетичних засадах. Удосконалено науковий підхід до формування системи комплексного забезпечення реалізації концепції стратегічного розвитку підприємств на синергетичних засадах із забезпеченням їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: розвиток, результативність, результат, результативне управління, синергетика, стратегія, система, інтегральний показник, сільськогосподарські підприємства.

АННОТАЦИЯ

Судомир С. М. Формирование результативной системы управления развитием сельскохозяйственных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2016.

В диссертационной работе научно обосновано общетеоретическое толкование понятия «развитие социально-экономических систем» для определения главной

цели при формировании результативной системы управления развитием предприятий. Разработана системная методология формирования результативного управления развитием предприятий, основанная на: социально-экономической концепции власти, научном толковании понятий «результативное управление», «результативность», приоритета ориентационных взглядов в системе направлений действий, расширенном отображении ее составляющих и аналитическом осмыслении научных положений в системе теорий и требований законов развития сельскохозяйственных предприятий, предпосылок обеспечения развития социально-экономических систем.

Сформированы методологические основы развития сельскохозяйственных предприятий и менеджмента в контексте качественно изменяющихся процессов в системе отношений. Обоснованы научные основы формирования портфеля стратегий развития предприятий на требованиях синергетической методологии, новой парадигмы стратегического развития социально-экономических систем, принципов управления их стратегическим развитием.

Углубленно толкование понятия «синергетика» для обоснования составляющих концепции развития социально-экономических систем, формирования потенциала и результативной системы управления сельскохозяйственными предприятиями на синергетических принципах. Усовершенствовано научный подход к формированию системы комплексного обеспечения реализации концепции стратегического развития предприятий на синергетических принципах с обеспечением их конкурентоспособности.

Ключевые слова: развитие, результативность, результат, результативное управление, синергетика, стратегия, система, интегральный показатель, сельскохозяйственные предприятия.

ANNOTATION

Sudomyr S. M. Formation of effective management system development of agricultural enterprises. – A manuscript.

The dissertation for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.04 – Economics and Management of the Enterprises (according to the types of economic activity). National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev, 2016.

On the basis of generalization of theoretical and methodological provisions of formation of effective management system of agricultural enterprises development it is established ambiguity in approaches to disclosing of essence of concept "development of socio-economic systems" and fuzzy certainty of its target orientation. The basis for meaningful interpretation of this category is based on the requirements of the guidelines as essential to the completeness, consistency, energeticness, harmonious balance of development areas and focus of activities of the organizations of the organic unity of ecological, social and economic components as a systemic whole.

From the standpoint of ensuring the dynamic development of enterprises as socio-economic systems it is proposed to carry out the development process in the following sequence of development: values, organizational culture, organizational climate, organizational behavior, organizational interaction etc. The emphasis is on reducing the time lag in conducting system changes in the activities of agricultural enterprises.

It justifies the methodological approach to formation of a portfolio of strategies and mechanisms for their implementation on the directions of regional development of socio-economic systems, allocated in 6 regional groups.

In methodological aspect the logic of the formation of the principles is justified as a system of integrity in the performance management strategic development of enterprises. On the basis of systematization of the theoretical positions of the synergies and the actual author's understanding of the synergetic methodology the synergies' principals are generated with the opening of their essential characteristics.

It is developed the algorithm of the scientific research of effective management formation of the agricultural enterprises development.

It is developed the systematic methodology of formation of efficient management and harmonious development of enterprises, which is based on the socio-economic concept of power, theoretical positions, the laws of development, the objectives, evaluation criteria, target priorities and the priorities of potential views in the system of actions of the extended system of performance management that will increase the level of formed organizational entity and management as a system clinostat and to promote socio-economic growth in their strategic development.

It is formed the methodological basis for the development of socio-economic systems and management in the context of the quality-changing processes in the activity system: authority, personal, personal-authority, subject-to-subject, subject-object, social-labor, target settings according to the quantitative and qualitative parameters of environmental, social and economic development indicators for substantiation of structural rationality in the process of the interaction system. Emphasis is placed on ensuring a balance between specialized split synthesis and integration as integrity, which will determine the rational relationship level of harmony and balance in the systems.

In general, systemic-functional and synergetic approaches of the general methodology to evaluate the impact of management efficiency are formed the basis for the development of methodological tools to assess the performance of the individual subsystems of management that are reflected in the system of integrated models, namely: strategic, organizational, competitive, innovative, human, crisis development, management profile, system-synergetic, intellectual potential, company image, competitiveness, organizational interactions, level of competitiveness of enterprises, strategies for long-term investments, investment attractiveness, economic security and business reputation.

Based on the study results position about the priority of the management in ensuring the success of agricultural enterprises factor variables their influence on the outcomes of management is confirmed.

The scientific principles are justified, which include: a new paradigm for strategic development of organizations, the system of the created prerequisites (17) positions, technology of building successful portfolio strategies, principles of formation of effective system of strategic development of enterprises, the complex formed a prerequisite for fulfilling the potential of management the strategic development of organisational formations.

The scientific approach is justified to the formation of complex impact on the productive indicators of management in implementing the concept of strategic development of enterprises and enhance their competitiveness.

The scientific basis for the strategic orientation are justified, which encompass: the major strategic criteria, the set of conditions ensure a high level of validity of the strategic goal areas organizational development groups, project background provide a synergistic effect, the scientific background of the development of the criteria framework for the assessment of a new quality system clinostat and their structural rationalities, a plan with reasonable goals and objectives of enterprises and the implementation of their requirements principles for the development of organizational units and the methodology for their systematization in the context of performance management of enterprises.

It is justified the methodology of portfolio formation strategies of enterprise development on synergetic principles in the context of a new paradigm of building successful management.

Key words: development, performance, result, effective management, synergy, strategy, system, integrated indicator, the agricultural enterprises.